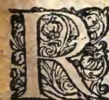
AD DELICIAS GERMANIAE APPENDIX; IN QVA PRAECIPVA IVRA, RITVS, ALIAQVE CIRCA ELECTIONEM ET INAVGVRATIONEM NOVI ROMANORVM REGIS ADHIBERI ATQVE OBSERuari solita, quum ex aurea Bulla breuiter recensentur, tum additis quibusdam Electionum historijs illustrantur.

COLONIAE,
Apud VVilhelmum Lutzenkirchen.
ANNO MDCXII.

GENERE, DOCTRINA, RERVMQVE VSV PRAESTANTISSIMO VIRO, D. Adriano von der Mylen etc. fautori & amico summe colendo.

Em omnium difficilimam in Germania nostra iam tractari, vir præstantißime, non ignoras. Agitur enim de summo constituendo Imperatore, cuius nutu quum cetera regiones, tum imprimis tota Germania dirigatur. In euentum huius deliberationis scio omnium fere quum Principum tum priuatorum oculos atq; animas intentas esse; & vt varia sunt vota, ita varias quoque circumferri paßim opiniones & sententias: sed futura quis poßit prænoscere? quæ vt soli Deo nota, ita in eius vnius sunt manu. Quum igitur hac in re quidquam augurari vel diuinare nec libeat nec liceat: operæ precium putaui ex præteritis historijs quædam colligere, è quibus non imprudens animus non omnino nihil de futuris conijcere poßit. Animus quidem initio fuerat latius vagari, & mul-

ta ex antiquitate illa repetere: verum vrgente Typographo, vela contraxi, & pauca quædam superioris aui hunc in libellum collegi: quem Tuo nomini inscribo, dico ac nuncupo, maiorem in modum rogans, meum vt hunc conatum bonam in partem accipias, meq; de meliore nota commendatum habeas. Vale. Coloniæ Agrippinæ XIX. Maij M. DC. XII.

T. Amplitudini

addictissimus

Gaspar Ens L.

MODVS PRINCIPES IMPERII SEPTEMVIROS, AD ELIGENDVM NOVVM ROMANORVM REGEM CONuocandi, ac cetera quæ eò pertinent, peragendi.

CAROLVS Bohemiæ Rex, Cæsar eius nominis Quartus anno salutis M. CCCLVI. legem quum de alijs rebus, tum de modo ac ratione imperatorem eligendi tulit, quam *Bullam auream* vulgo appellant: cuius inter alia hæc sunt capita: Vt mortuo Cæsare, Archiepiscopus Moguntinus, quamprimum resciuerit, cæteris Electoribus illico denunciet, & certum diem constituat, vt intra tertium mensem Francofurti præstò sint ipsi vel ipsorum legati, cum plenis mandatis, noui Regis Romanorum aut Cæsaris eligendi caussa. Quod si facere Moguntinus negligat, ceteri Collegæ nihilo secius intra tempus illud conueniant, & comitatum habeant singuli non supra ducentos equites, quum oppidum ingrediuntur, & in his armatos ad quinquaginta: qui nec ipse venerit

consanguineus. Vt Electoris locum, qui est infra decimumoctauum ætatis annum, expleat agnatus proximus, donec ille adoleuerit. Vt Electores quotannis conueniant, deque republica deliberent. Vt Francofurti fiat electio, Aquisgrani vero prima coronatio. Vt Electorum filij primis ab annis Italicam, Latinam & Illyricam linguas cōdiscant, &c. Ceterum pro statu præsenti, etiam aliæ conditiones & leges ab Electoribus nouo designato Romanorum Regi præscribi solent, quēadmodum in sequenti Caroli V. exemplo videre est.

LEGES SEV CONDITIONES, CAROLO V. Romanorum imperatori designato ab Electoribus præscriptæ, & ab eodem acceptæ.

TVeatur Rempublicam Christianam, Pontificem & Ecclesiam Romanam, cuius sit aduocatus. Ius æquabiliter administret, & paci consulat. Leges omnes Imperij, præcipue quam Auream vocant Bullam, non modo confirmet, sed de ipsorum consilio, quam res ita feret, amplificet etiam. Senatum in imperio constituat ex Germanis delectum, qui rempublicam administret. Iura, priuilegia, dignitatem, immunitatē Principum minime conuellat aut imminuat, sed potius augeat. Electoribus liceat, quum opus erit, conuenire, deque republica deliberare: nullum autem ipse, quo minus id faciant, impedimentum ipsis inferat, nec in malam partem accipiat. Plebis & Nobilitatis fœdera vel societates

aduersus Principes initas, aboleat, & ne tales in posterum fiant, lege prohibeat. De rebus Imperij nullum fedus aut pactum faciat cum exteris quibuscumque, nisi de Septemvirorum assensu. Facultates Imperij neque distrahat, neque oppignoret, nec alio quouis modo deteriores faciat, & quæ sunt ab alijs Nationibus occupata vel ab Imperio diuulsa, primo quoque tempore recuperet; sic tamen ne quid fraudi sit illis qui vel iure vel priuilegio aliquo nituntur. Si quid etiam vel ipse vel ipsius familiæ quispiam possideat quod sit Imperij, non acquisitum legitime, reddat, interpellatus à Septemuiris. Cum vicinis alijsque Regibus pacem & amicitiam colat; neque pro rebus Imperij, nisi de ordinum omnium, præcipue Septemuirorum consensu, bellum suscipiat vllum intra vel extra fines Imperij. Peregrinum militem in Germaniam non adducat, nisi consentientibus illis: quod si autem bello petatur vel ipse vel Imperium, liceat vti quibuscumque præsidijs. Conuentum Imperij nullum indicat, neque vectigal aut tributum imperet, nisi de consensu Electorum. Conuentus non agat extra fines Imperij. Negocijs & muneribus publicis præficiat non exteros, sed Germanos. Literæ omnes Germanico aut Latino sermone conficiantur. Extra fines Imperij nullum ordinem iu ius vocet. Quia Romæ multa fiunt aduersus pacta quondam inita cum Pontificibus; det operam apud Pontificem, ne qua fraus Priuilegijs fiat & Imperij libertati. Quomodo mercatorum monopolia valde perniciosa Germaniæ coerceri debeant,

beant cum Electoribus rationem ineat, ac rem sæpe hactenus deliberatam ad exitum perducat. Portorium aut vectigal nullum imponat, nisi assentiantur Electores: neque literis quibuscumq; Electorum qui sunt ad Rhenum, vectigalia deteriora faciat. Si quam habet actionem contra aliquem ordinem, legibus experiatur, vim autem nullam adhibeat ijs qui se cognitioni legitimæ sistunt. Neminem indicta caussa proscribat, sed iuris ordinem in eo sequatur. Imperij bona quæ forte vacabunt, nemini conferat, sed ad publicum patrimonium referat. Si quam alienam prouinciam auxilijs ordinum acquiret, Imperio coniungat; si publicum quid suis copijs atque armis recuperabit, Reipublicæ restituat. Quod interregni tempore Palatinus & Saxo publice egerint, ratum habeat. Consilium nullum ineat, quo dignitatem Imperij familiæ suæ peculiarem & hæreditariam faciat, sed liberam atque integram permittat Septemuiris eligendi facultatem, iuxta Caroli Quarti legem, & iuris Pontificij præscriptum (Innocentij III. Epistolam Decretalem intelligunt, qua is fatetur Electoribus liberam esse Cæsaris eligendi facultatem, neque eam hæreditariam esse) quod secus factum erit, irritum habeatur. Vbi primum licebit in Germaniam se conferat, Imperiumque suscipiat.

(·:·)

SVMMA CONSVLTATIONIS SIVE Disceptationis inter Moguntinum & Treuirensem Archiepiscopos &c. in comitijs Electoralibus Anno MDXIX.

MAximiliano I. Cæsare optimo rebus humanis exempto, duo in primis Imperiũ ambiebant, Franciscus Galliæ, & Carolus Hispaniæ rex, è stirpe Austriaca originem ducens. Magno tum res erat in discrimine, præsertim ob belli inter Gallos & Hispanos ac Belgas metum: quod Franciscus occupato Mediolano, & profligatis magno prœlio Heluetijs, Burgundicá federa dissoluerat, & noua cum ijs fecerat quorũ sibi profuturam amicitiã existimabat; inprimis vero Leonis X. Pontificis studium sibi adiunxerat, vt ab eo in Imperio impetrando adiuuaretur. Inter Electores etiam Treuirensis Archiepiscopus Richardus, ex Greiffenclauiorum familia, Gallorum rebus eximie studebat. Quum ergo Electores de more à Moguntino vocati, ad diem Iunij XVII. in æde D. Bartholomæi Francofurti conuenissent, & præstito iuramento ac peractis sacris in sacrarium eius templi interius ingressi essent, Moguntinus (Albertus Brandenburgicus) Caralo Austriaci partibus fauens, satis lõgam ad collegas orationem habuit, eisque Caroli in Imperatorem eligendi auctor fuit, his fere argumẽtis vsus: Difficilimam omnium iam tracturi deliberationem, siquidem de summo capite constituendo

tuendo agatur. Deinde multis enarratis intestinis bellis & calamitatibus olim ex Electorum dissensione natis, aiebat quęstionem omnem tribus his contineri, An scilicet Rex Galliæ, an Carolus Hispaniæ Rex, an vero Princeps aliquis Germaniæ in Imperatorem sit eligendus. Ad primum quod attinet, Gallo id potissimum obstare, quod sine dubio peregrinus sit siue exterus. Sed & periculū esse, si rerum summæ admoueatur, ne vniuersam Germaniā periculosissimo bello contra Carolum inuoluat, & Imperij viribus ad regni sui amplificandum potentiam abutatur. Quam sæpe enim, inquit, maiores ipsius Imperium nostrum ad se reuocare conati sunt? nec sine acerrimis dimicationibus Carolus Crassus & Othones possessionem eius in Germania retinuerūt. Quod aliqui referunt vetustam originē Gallorū ad Germanos, leuius est quam vt Principes tanta sapientia & grauitate præditos mouere debeat. Constitutio postulat talem eligi, qui vere sit hæres alicuius ditionis quæ huic nostro paret Imperio. Quum igitur constet excludi Gallorum regem constitutione publica, quam iurati in electione sequimur, nihil opus est longa disputatione. Quamquā etiamsi natio nō impediret, hāc tamen dissuaderem electionem. Primum enim in Germaniam adducendus erit Gallus. Quantum ea iure erit periculi, si exercitus peregrinus per Imperij vrbes distribuatur? An superbiam & libidines Gallicorum equitum, ciuitates ferent? Sed aliud impendet grauius malum. Veniet inimicus Carolo quod ne cui dubium sit, iam bellum denunciatum

ciatum est, iam antiqua fœdera Burgundorum & Gallorum rescissa sunt. Bellum etiam Neapoli inferre decreuit. Itaque quum Gallorum imperium detrectabunt Austriaci & Belgæ, & alij aliorum Principum studia & auxilia sequentur, videbitis breui arsuram ciuili bello vniuersam Germaniam. Porro quum alia nobis prospicienda sunt, tum hoc in primis, ne nostra electio ciuile in Germania bellum accendat. Iam si Gallum elegerimus, oportebit nos suffragia nostra tueri: vbi si incidet discordia cum Austriacis, num arma expediemus, ad Austriæ domum opprimendam? nec nos vetus necessitudo, nec sanguinis coniunctio, nec merita & nobilitas domus Austriacæ, deniq; non Maximiliani manes à tanto scelere deterrebunt? Deinde oppressis Austriacis, an putatis libertatem ceteris Principibus in tuto fore? Nihil me illa magnifica promissa mouent, quæ legati eius præ se ferunt. Non pacta, non leges plus valent quàm iracundia, superbia, ambitio victoris. Scimus Gallum in patria, quam naturâ amare debebat, quosdam Principatus iam ad se rapuisse, breuiq; orbatam videbitis Principibus vniuersã Galliam. Est omnino Gallus excelso animo præditus, sed nimis cupidus Monarchiæ. Nos autem nisi Aristocratiam Principum in Germania omni consilio, omnibus neruis ac viribus tuebimur, male consulemus vniuersæ posteritati. Minus etiam mouent me splendida illa de bello Turcis inferendo promissa. Gallus enim aduersus Turcas nihil gerere volet aut poterit, nisi prius domitis in Germania Belgis, in Italia vero recuperata

Neapoli. Has ad res armare Gallum, id est, ad ciuile in Germania excitandum bellum, nostra nos debet auctoritas, &c. Restant duæ deliberationis partes, An Carolus sit eligendus, an alius quispiam Germanicus Princeps: quæ deliberatio multo est difficilior. Nam de Carolo credo plerosque vestrum propter multas graues caussas dubitare, quæ etiam animum meum non leuiter mouent. Primum Hispania longe dissita est à Germania: quod vt libertati nostræ tutius videtur, ita si Carolum detinebunt Hispaniæ, interea sine præsidio & sine publicæ pacis custode erit Germania. At vel Turcici belli caussa, vel propter domesticos Principum tumultus, publica necessitas flagitat, vt velut in statione adsit Imperator.

Aliud leuius est, sed tamen non contemnendum. Si enim iratus aliquando in Hispaniam veniret, & Hispanos adduceret, libertas nostra magno in discrimine versatura esset. Fortassis & Hispani non tam facile Imperij decus nobis restituent, postquam semel in hanc possessionem venerint, præsertim quum aditum eis in Italiam patefaciat. Et si suo sanguine Mediolanum recuperabunt, non sine certamine inde nobis cessuri sunt.

Videretur igitur tutius è nostris Principibus eligere aliquem, fide, prudentia, fortitudine, iustitia & auctoritate præstantem, vt sæpe maiores nostri fecerunt, qui plerumque in electione virtutem magis quam potentiam spectasse videntur.

Agno-

Agnosco id quidem, sed tum, populi Germaniæ minus erant contumaces: & Facile erat, vt est in prouerbio, imperium in bonos. At iam si bellum inter duos reges, Gallicū & Hispanum in Belgio aut italia oriatur: an Imperator, velut ociosus spectator, finet duas exteras nationes bonam Imperij partem diripere? Quid quod ipsi Principes, spreto Imperatore, alij se Gallis, alij se Austriacis coniungent. Et quā multæ caussę incidere possunt vel Principibus vel ciuitatibus detrectandę obedientiæ. Videntur etiam de religione horribiles impēdere tumultus. Nullū enim doctrinæ genus maiori applausu exceptū est quā hoc: & quotidie plura dogmata mouentur, nec poterit sine synodo Ecclesiæ tranquillitas restitui. Quæ autē erit infirmi Imperatoris autoritas vel in petenda synodo vel in defendēda? præsertim si ceteri Reges aduersabuntur. Nihil de Turcico bello dicam, ad quod opus est multarū Nationū copijs & virib⁹, quas contrahere Imperator, si parum habeat auctoritatis, non poterit. Hęc atq; alia multa meum animū adducunt vt in hac electione potentiæ rationē ducendā esse putem: nisi Imperatorē habere velimus, qui titulū & vmbrā Imperij, sine auctoritate, sine viribus gerat, &c. Ingressus inde de Carolo dicere, demonstrat eū vere Germanū esse Principē, præclara indole, & quę iā multarū Principe dignissimarū virtutū specimū dederit: iuuenili quidem adhuc ætate, sed matura & idonea rebus gerendis, tū incredibili cōtinentia & benignitate. Si quis scrupulus sit ne Imperiū ad exteros id est, Hispanos transferatur, esse solēnem iuris-

iur andi formulam, iuxta quã fidẽ daturus sit Carolus, se nõ labefacturũ aut mutaturũ electionis iura & Imperij statũ. Potentiã eius satis superq; notã esse, vt qui tot tantaq; regna possideat: quorũ cũ Germania coniunctis viribus, nihil ei difficile sit futurum. Certas ei leges dici posse, ne diu è Germania sit absens. Quin quũ amplissimos in Belgio & Germania Principatus teneat, vltro sæpe in Germaniã venturũ: præsertim quum intelligat non ad ociosa spectacula se accersi, sed ad depellendos Gallos ex Italia, ad Turcas ab Austria arcendos, ad liberandas vicinas regiones, &c.

Quum hanc in sententiam perorasset Moguntinus, reliquos collegas cohortatus est vt suam quisque exponeret sententiam: qui congressi ac pauca colloquuti, Treuirẽsem, ingenio, doctrina & rerum vsu pollentem, primum dicere iubent, qui sumto à nescio quo vaticinio exordio, quod habebat, Maximilianum vltimũ è Germanis fore Imperatorem, addidit: Iam mihi prædictioni illi respondere euentus videtur. Audiui enim attentissime eloquentissimum Principẽ Moguntinum, qui quũ diligẽtissime collegerit omnia quę nobis in hac deliberatione prospiciẽda sunt, tamen ad extremum hoc censet esse vtilissimum vt peregrinum accersamus Imperatorem. Id si fatale est, frustra repugnamus. Sed illud miror cur ipse Hispanum anteferat Gallo. Qua in re mihi primũ deploranda est Germaniæ conditio. Nihil nobis exteris præsidijs, nihil peregrinis ducibus opus esset, si maiorũ suorũ virtutes nostræ ætatis

Principes

Principes imitari vellent. Ocium & seruitutem quærimus, dum exterum Principem adducimus. An putatis aut auos vestros, Albertum Marchionem, aut Fridericum Palatinum, aut Albertum Saxonem fuisse vnquam exterum dominum adducturos? Ipsi militabant, ipsi res gerebant. Nec vnquam exercitus, pecunia, arma nostris defuerunt, quandocumque vel mediocres duces habuerunt. Verum omitto querelam. Si omnino peregrinus Imperator habendus est, caussæ sunt plurimæ quare Gallorum rex anteponendus sit omnibus. Ac priusquam dicam huius mei iudicij rationes, primum de lege & iureiurando disputabo. Opinor maiores nostros hac lege cauere voluisse, ne Germania amitteret Imperij decus, eoque peregrinos Reges eligi noluerunt, hoc est tales qui non haberēt in Germania domicilium. Hæc si est voluntas legis, nihilo magis licebit Hispanum eligere quam Gallum. Hispaniæ Rex longius à nobis abest: & natio ipsa dominationis cupida & bellicosa, postea sibi Imperium extorqueri non sinet. Et si hoc satis caussæ est, cur Carolum eligimus, quia tenet quasdam ditiones ad Imperium pertinentes; valeat idem in Gallo, qui Mediolanum & regnum Arelatense in potestate sua habet. Denique prorsus ita sentio, quod ad electionem attinet, non minus accersi peregrinum Imperatorem, electo Hispanico, quam Gallico Rege. Nam & Gallica gens multis rebus nostræ nationi simillima est: adeo vt eius cōiunctio non multum difficultatis, plurimū vero vtilitatis, immo quātum vix cogitari potest, habitatura videatur.

Vicin

Vicinia vero quam eſt opportuna ad defenſionem vtriuſque regionis,ſi quis ſubitus tumultus inciderit? Nec ad Italiæ pacem tuendam reperiri vtilius conſilium poteſt,coniunctione harum duarum gẽtium:quarum vtraque exercitus ingentes equitum ac peditum conſicere, & Gallia ſuppeditare belli neruos,videlicet ingentem vim pecuniæ poteſt.Et quia non ſolum Germaniæ,ſed toti nomini Chriſtiano,in hac electioue conſulere debemus, quærendum eſt præſidium aduerſus Turcica arma.Cum enim teneant iam pacatam Aſiam,nihil dubium eſt rurſus in Europa bellum molituros eſſe. Inuadent Pannoniam,& Italiam. In tali diſcrimine, quid erit optatius,quàm Imperatorem habere inſtructũ copijs ac viribus Germaniæ,& Galliæ? At contra, vt de ingenijs ac natura gentis Hiſpanicæ nihil dicam,quæ etiamſi eſt bellicoſa,tamen non tam viribus pugnat,quam arte. Itaque nulla magna res ab eis in Italia ſine auxilijs Germanicis geſta eſt. Sed cogitate,quàm procul diſſita ſit,certe in ſubitis tumultibus non poterit nobis,vel Italiæ,vel Pannoniæ,opitulari.Patria eſt Caroli Auſtria: ne hanc quidem Hiſpani tuebuntur:Et vt volent, non poterunt.Non enim niſi exiguas copias domo mittunt, eiuſque rei cauſa eſt,quod nauigationibus Hiſpania exhauriatur, nec cœli noſtri grauitatem ſatisferre poſſunt.Eſt & illud commodi, ſi cum Gallis militemus, veſtro ductu omnia gerentur: vos in gloriæ ſocietatem admittent Galli, etiamſi ſunt glorioſi.At vbi cum Hiſpanis militabitis, illi vos tanquam mancipia regent:ipſi laboribus ac victorijs veſtris fruentur.præripient honores:præerunt

prouincijs. Vos tum sero deplorabitis seruitutem vestram. Sed gentium collationem omitto, de ipsa electione dicam. Tenet hoc tempore Gallus Mediolanum, qui si erit Imperator, ne causa quidem belli in Italia futura est. Nam quod Gallus existimatur Neapolim petiturus, vestra eum autoritas facile ad alias res vtiliores auertet, si habebitis obligatum beneficio vestro. A Belgis etiam abstinebit, si quiescant ipsi, vt facient certè, côterriti Germaniæ consensu, præsertim si non fuerint iritati. Nec ego velim illos iritari. Vicinos enim habuimus Belgas longo tempore, non socios Imperij. Nostra edicta nihil morantur, nostris periculis nihil afficiuntur. Suum quoddam regnum ibi habét, nihilo magis coniunctum cum Imperio, quàm sunt Angli & Scoti. Quare quod verentur aliqui futurum, vt Germania bello implicetur, si Belgæ non obtemperent, qui Imperia nostra multis iam sæculis contemnunt, nihil periculi est. nullum sine vestro consilio bellum Gallus mouebit. Et quia Insubriam tenet pacatam, & hoc tempore optimè instructus est omnibus rebus ad bellum necessarijs: vnam hanc laudem, vnum hoc decus petet, vt à nostris ceruicibus depellat Turcas: vt Selymũ ingentibus successibus elatum, ac minitantem Italiæ exitium, adoriatur omnibus viribus. Quare nihil dubito polliceri electionem Galli allaturam esse Germaniæ tranquillitatem, Pannoniæ atque Italiæ salutem. At contra si elegerimus Hispanum, quam atrox bellum accendetis in Italia; ad recuperandum Mediolanum? Etsi autem incerti sunt exitus bellorum; tamen vt tandem sit fortuna Imperij supe-

ſuperior, diu trahet bellum Hiſpanus, vt ſolet aſſiduè vincere, non Achillæo more properans, vt totis viribus dimicet. Interea Italia vaſtabitur crudeliter. Nos occupati rebus Italicis, Turcam non poterimus arcere. Hæc pericula neſcio cur extenuentur, quod ad totum orbem terrarum pertinent, cum è regione tam diligenter colligantur & amplificentur pericula, quæ Galli electionem comitari videntur, quę tamen & leuiora & incerta ſunt. Illud certum eſt, Italiæ horribilem vaſtitatem denunciari electione Hiſpani: futurum etiam, vt Turci interea opprimant Pannonias. Nihil dicam de exitu belli Italici, in quo ſi Gallus vincet, tum vero appetet Neapolim, & fortaſſe Romę coget Pontificem, vt noſtram electionem improbet. Qualem tragœdiam ea res paritura eſſet? Sed vincat Imperij fortuna, quid accidet? Hiſpani tenent Italiam, nunquam nobis redditi. Noui eam gentem cupidam dominationis: Polypi ſunt, quod ſemel præhenderunt, extorqueri ſibi non ſinunt. Et cum Italiæ poſſeſſione retinere Imperium haud dubiê volent. Non diuino quidem, ſed de rebus futuris coniecturas colligo probabiles. Nulla eſt tã ignaua natio, quæ ſi Italia potiretur, vltro ceſſura eſſet: Tantũ abeſt, vt genus hominũ bellicoſũ, glorię atque Imperij auidũ, ceſſurũ nobis exiſtimeris. Omnibus tẽporibus creuit hoc modo regũ, & populorũ potentia. Carthaginenſes ſemel accerſiti in Siciliã, poſtea multis ſæculis depelli non potuerunt. Sed vetera omitto. Illi ipſi Turcæ, quos iã tãtopere formidamus, poſtquã ſemel in Europã traiecerunt, accerſiti à Cõſtãtinopolitano Im-

 pera-

peratore:progredi,non regredi postea statim conati sunt. Ipsi Hispani infinitas ærumnas perferre maluerunt,quam deserere Neapolim,quam accersiti specie societatis,& Italorum ope adiuti, redegerunt in suam potestatem.Ita nunc inuitati,adiuti à Germanis, potientur Mediolano. Quare censeo, non esse in Italiam adducendos Hispanos.De ipsorum Regum ingenijs pauca dicam.Etsi enim existimo indolem in Carolo ad iustitiam & bonitatem esse dignam isto genere,& audio, modestum ingenium esse : tamen si quis existimet in adolescente conspici posse eas virtutes,quæ in summo Principe orbis terrarum ac Duce præstantissimo requiruntur,errat.Opus est orbi terrarum primum tali Principe,qui sapientia & moderatione sua emendet Ecclesiam.Sapienter ergo Moguntinus de religione & de impendentibus Ecclesiæ tumultibus locutus est,quorum sparsa sunt semina. Scio autem regem Franciscum non modo singulari dexteritate ingenij,& prudentia in iudicando præditum esse:sed etiam de religione cũ doctissimis hominibus multa solere disputare,multa ipsum legere. Et intelliget hanc esse summam laudem magni Principis,vt non desit recte constituendæ Ecclesiæ.Deinde hæc tempora requirunt Ducem peritum,acrem, & felicem in armis.Hac in re non indolem in Francisco, sed spectatam iam industriam prædicare possumus.Nemo enim Regum Gallicorum,aliquot sæculis res gessit maiores :& quidem exiguo tempore. Cumque vulgo tribuatur Gallis quædam animi mollities,quod inchoata negotia cito abijcere dicuntur,si initio non responderit eorum spei euentus : hic

Rex constantiam suam in rebus gerendis declarauit, cumque diuturnum & varium bellum in Insubria gesserit, res tantas præcipuè suis consilijs gubernauit. Nec defuit ei fortuna: Nemo enim profligauit vlla memoria, inde vsque à Iulio, maiores aut firmiores Heluetiorum exercitus. In his negotijs, cum fortuna penè indulgens in eum fuerit, sperandum est, & in posterum eius consilijs Deum affuturum in Imperij pace tuenda, & in defensione totius Reipublicæ Christianæ. Quid igitur anteferemus adolescentem, cuius indoles nondum satis explorata est, huic Regi? cuius sapientia, virtus, & felicitas, in toga & in armis cognita est. Postremo addam & hoc vnum argumentum, quo etsi fatetur se moueri Moguntinus, tamen nos bene sperare iubet. Nullis verbis dici potest, quantum periculi sit Imperatorem abesse extra Germaniam, & ita abesse, vt non statim cum opus est, accurrere possit. Quid fiet, si vel Turcæ subito irruptionem fecerint in Germaniam, vel seditiones aliquæ orientur inter Principes? Vt in sæuis tempestatibus nauis sine gubernatore, ita Respublica sine Imperatore, tali tempore seruari non potest. Accedit aliud perpetuum incommodum: non aspiciet res Germanicas ex propinquo. Itaque multa nesciet, multas falsas fabulas credet: leuius afficietur nostris rebus. Nullos habebit secum Principes Germaniæ, qui cum eo libere de Rep. loqui possint. Sedebit circumfusus ab Hispanis, quorum de multis rebus iudicia & voluntates à Germanis discrepant. Mittet edicta in Germaniam, nec causis, nec temporibus congruentia, quæ tranquillitatem perturbatura sunt. num

hæc incommoda leuia ducitis. Quid? si ipse etiam incensus artificiis aliquorum, veniet iratus in Germaniam, & adducet Hispanos? qui vt Campaniã, vt Apuliam inter se partiti sunt, ita vestras ditiones, prædam suam esse arbitrabuntur. Prouidendũ est autem ne talis aliquis error Germaniæ vastitatem & huic Imperio interitum afferat. An illas maiorum vestrorum sedes vultis Hispanorum Colonias fieri? vestros posteros à summis ortos Heroibus, venire in seruitutem? & aboleri ornamenta Reipublicæ, à vobis sapienter & sanctè instituta iura, iudicia, disciplinam? Hæc enim omnia in seruitute mutantur. Sed de hac re plura dicere ominis causa nolo. Si igitur est habẽda potentiæ ratio in electione, vt ego quoque arbitror, & fatale est horum regum alterum eligi, ego Gallum antefero: & nequaquam censeo Hispanum eligendum esse. Sed si lex impedit, ne Gallus accersatur, magis etiam impedit, ne Hispanus eligatur, cum eius electio, quantum prospici humanitus potest, minimè salutaris futura Germaniæ videatur. Ac decurramus ad maiorũ nostrorũ exempla, & verè, non callida interpretatione, legem seruemus. Ac verè Germanicum Principem, qui non aliud domicilium, nisi in Germania habet, qui origine, ingenio, lingua, moribus Germanus est, eligamus. Nec me vsq; adeo mouet quod ait Moguntinus, leporẽ leonibus imperaturum esse: magis illud videndum, ne ciconiam ranis, seu coruis vulturem, præficiamus. Potentia Germaniæ satis magna est, si quẽ eligemus, qui virtute autoritatẽ sibi comparare poterit. Accepit hoc Imperium penè funditus collapsum, Rodolphus mediocris Princeps, tantum propter virtu-

tem

tem electus:ac breui ita erexit, vt regibus vicinis omnibus formidabilis esset. Audio Ludouicum regem Franciæ proximum, cum essent de Imperio Germanico sermones:& quidam Maximilianũ per iocum vocasset consulem Augustanum, significans eum paucis ciuitatibus imperare, duriter increpuisse illum,& respondisse:Imo vero nequaquã Germanici Imperatoris potentia contemnenda est, cũ ille Consul tympanum pulsat, tota Francia tremit. Honeste Ludouicus. Noluit enim in regum Maiestatem iocos,aut conuicia dici: sed tamen illud etiam ostendit se Maximilianum propter virutem,cuilibet potentissimorum regum parem ducere. Nec adeo videtur extincta esse virtus in familijs vestris, nemo vt reperiri possit, hoc fastigio dignus. Tres sunt familiæ,Bauarica,Saxonica,& Marchica, quæ quadam mediocritate potẽtiæ autoritatem in Germania tueri possũt. Et sunt in his aliquot Principes,qui ingenijs & virtute sustinere magnitudinẽ huius administrationis queunt. Ex his si quem elegerimus, consentientibus suffragijs, eumque nos defensuros esse ostendemus, vt æquum est, omnes Principes & populi erũt in officio. Vt igitur habeat autoritatẽ, virtute opus est:vt accedãt vires formidabiles exteris omnibus,vna re opus est, videlicet Electorũ consensu:quem inter nos quidem perpetuum spero futurum esse. Nemo est enim inter nos, qui sibi potentiam aliquam quærat:quem ambitio, aut vlla cupiditas incitatura videatur aduersus cõmunem imperij tranquillitatem. Tali sapientia & grauitate præditos esse Electores, cum salutare est Reipublicæ, tum vero ad omnem posteritatem

Germaniæ gloriosum. Itaque mirifice delector recordatione huius vestræ virtutis. Omittamus igitur Hispanum,& virtute cum exteris certemus. Non quæramus alios qui nobis imperent ociosis. Nihil enim indignius est natis Heroico genere, quam inertia fugitantes laborem, alijs concedere Imperij gloriam, & seruitutem accersere. Quoties in Germania mediocres Principes contraxerunt Regios exercitus, & res præclaras gesserunt? fuit recens Dux Saxoniæ, Albertus, qui suis sumptibus magna ex parte bellum in Belgico gessit. Quid? ante hunc quantor exercitus sæpe contraxit March o Albertus? Patri tuo, Friderice, Duci Ernesto, bellum denunciarat rex Pannoniæ Matthias: quantas copias, quantum robur ex vicinis regionibus subitò contraxerunt, pater & patruus tuus?Itaque cessit vobis Pannonius sine dimicatione,quod non fecisset,si duorum fratrum ingenia & vires contempsisset. Quare non dubito posse iniri rationem electo Germanico Principe, ne ei vires, copiæ,arma desint ad tuendam autoritatem domi & apud exteros.Exposui meæ opinionis causas,nō vt postulat magnitudo negotij:sed vt in præsentia potui,maximeque cupio audire, quid iudicent ceteri Electores,qni diu Imperij consilijs interfuerunt. Qui Germaniæ statum & vires,qui omnium Principium ingenia & facultates norunt,qui Maximilian consilia de rebus his meminerunt.Deniq; qui longum in administratione Imperij vsum habent,quorum cum audiero orationes,de tota re diligentius disputare potero.

Cum dicere desijsset Treuir,taciti aliquandiu sederunt

derunt Principes, tanquam defixis animis in cogitatione vtriusque orationis Exaggerata enim magnitudine periculorum in vtraque parte, quorundam animos nonnihil impulerat Treuir, vt ad illud decurrerent, vt omissis Regibus quærerent aliquem alium ex Germanicis Principibus S d hunc quærentes, animis magis etiam dubitabant. Iubent igitur tandem Fridericum Saxoniæ Ducem, natu maximum, suam sententiam exponere: qui pauca præfatus de lege, dixit: Interpretationem Treuiri subtiliorem esse quam ipsos deceat. Additque non dubitandum esse, quin lex impediat Galli electionem, planum & illud esse, Carolum vere Germanicum Principem esse; & in Germania domicilium habere. Et opus esse his turbulentis temporibus Principe, qui autoritatem virtute & potentia tueri possit. Ideo se non dubitare, quin omnibus anteferendus sit Carolus Archidux Austriæ: sed tamen prius conditiones quasdam ei ferendas esse, vt in tuto sit Germaniæ libertas, & vt pericula, de quibus disputatum est, quantum prouideri potest, caueantur. Eadem sententia dicta est à ceteris Electoribus. Treuir cum videret omnium animos ad Carolum inclinare, agnoscere se, inquit Germaniæ fatum, & impendentem Imperij mutationem. Quanquam igitur non desinit hortari, vt diligentius hæc res deliberaretur, tamen affirmat se publicæ concordiæ causa, suum suffragium cum illis coniuncturum esse. Hac acerrima contentione eius diei in multam noctem producta, tandem ita discedunt, vt postridie conueniant de conditionibus deliberaturi, quas Caroli legatis propositurį

 erant,

erant,qui Moguntiæ euentum expectabant.Fuit igitur de conditionibus illis postea per aliquot dies non minus contentionis:quæ præscriptæ & Mogũtiam ad Legatos missæ,cum essent receptæ,dies cõstituitur,eundi in suffragium solenni more. Itaque rursus sacro publice facto,ingressi in sacrarium interius templi diui Bartholomæi,suffragia ferunt hoc ordine. Cœtus Electorum reliquus interrogat Moguntinum,quem eligat regem Romanorum & futurum Imperatorem:is respondet,se eligere Carolum Archiducem Austriæ. Deinde & Moguntinus reliquos interrogat.Hoc modo omnium consentientibus suffragijs Carolus electus est Imperator.Deinde suffragia relata sunt in literas, & confirmata singulorum sigillis.Postea accersita Nobilitate ac multitudine vniuersa publice facta est renunciatio,tum in hanc sententiam habuit Moguntinus orationem.

Quod fœlix,faustumque sit Ecclesiæ Christianę, Imperio nostro,& patriæ, renuncio vobis electum esse regem Romanorum,& designatum Imperatorem Carolum Archiducem Austriæ & Burgundię, regem Hispaniæ. Qua in re primum agendę sunt Deo gratiæ,quod summa concordia & consentientibus Electorum Principum suffragijs res tanta perfecta est.Sæpe enim antea cum dissentientibus Electorum studijs & voluntatibus diuersi eligerentur orta sunt inter Germanos bella ciuilia,plena impij furoris & crudelitatis,in quibus domi mutua cæde flos Nobilitatis extinctus est , absumptæ Imperij vires ac pene vniuersa Germania in solitudinem, vastitatemque redacta est.Foris autem nomen Imperij

perij nostri contemni cœpit, Italia deficere, & alios reges accersere, Turcæ impugnare grassari, dũ nos impliciti domesticis bellis, reprimere eos non potuimus. Porro quantũ mali hoc tempore discordia Electorum paritura erat? Cũ non solum Germaniæ Principes, sed fortaßis etiam exteri reges in media Germania de Imperij possessione dimicaturi fuissent. Nec leuiter tentata res est, vt cõsensus noster dissolueretur. Quare ego quidẽ nõ minus propter cõcordiã nostrã, quã propter electionẽ ipsam, lætor: Deoq; gratias ago, qui mentes omniũ ad cõcordiã retinendã flexit & gubernauit. Qua incolumi speramus huic nationi non defuturum consilium ad defendendã patriam & Imperij dignitatem. Etsi diuinitus potius, quam humana prudentia perfectũ est, vt voluntates nostræ congruerent, tamen hac in re etiam vestra virtus ac sapientia, Electores, maximã gloriam vobis apud exteros reges pariet: conciliabit & beneuolentiã nostrorũ Principũ, qui vobis tantę rei arbitrium solis commiserunt, vt Dominum ipsis, vt custodem publicæ salutis, vt Ecclesiæ orbis terrarum propugnatorem eligeretis. Apud hos eo plus admirationis hæc vestra diligentia grauitasque habet quod ipsi norunt quosdam non modo varijs artificijs, sed etiam propositis minis ac terroribus, conscripto exercitu hoc ipsum conatos esse, vt nostras mẽtes distraherẽt & dissociarent. Vtinã nostrum exemplũ & posteris prosit, qui quantis laudibus vestrã celebrabunt sapientiã & virtutẽ? quod cauistis ne discordia inter vos orta bellum æternum & exitiale patriæ excitaretur. Sed vt ante dixi, Deum agnoscamus
auto-

autorem esse huius consensus: cumque ardentibus votis precemur, vt sit perpetuus. Deinde postquam electus est Carolus, non dubitemus quin Dei consilio & voluntate ad hoc tantum fastigium euectus sit. Nam haud dubiè fato & voluntate Dei imperia dantur. Agamus igitur Deo gratias, quod Principem nobis optimæ atque amplissimæ spei dedit: ac petamus, vt auspicia Imperij sint fausta ac felicia & vt Deus gubernet regis Caroli animum, cõsilia, actiones, ad gloriam Christi illustrandam, ad Ecclesiæ tranquillitatem constituendam, ad patriæ atque Imperij pacem defendendam, ad religionis, legum, iustitiæ, disciplinæ, conseruationem. Hæc ingentia bona cogitemus verè esse cœlestia beneficia, quæ generi humano per bonos Principes Deus impertit. Quare á Deo pijs & assiduis precibus petenda. Quemadmodum ille, cum inquit de Deo, Qui dat salutem regibus: admonet ita esse felicia Imperia, si Deus det salutem, si gubernet atque adiuuet eos, qui Respublicas administrant. Omnes igitur inuocate Deum & Dominum nostrum Iesum Christum, & hanc Psalmi vocem pio pectore ingeminate, quæ precationem pro rege continet: Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te. Publico etiam nomine postulamus, vt Carolo regi Romanorum, & electo Imperatori, ac Domino vestro obediatis. Quod quidem nos pro fide, virtute, ac sapientia vestra, facturos esse, non dubitamus: præsertim cum ille tanta modestia iudicium nostrum ac suffragia expectauerit. Et quemadmodum nos in electione præstitimus, ne qua inter nos discordia oriretur: ita vos propter publicam

Imperij

Imperij tranquillitatem imitamini nostrum exemplum & communi animo electo Imperatori obtemperate: quem iure ac legibus scitis iam esse nostrum Dominum. Nam electio iure ac legibus facta est. Nullius noui exempli autores sumus cõtra leges. Est autem officium necessarium, & præsertim sapientibus ac magnis viris dignum, iuri ac legibus obtemperare, parere Dominis, cauere omni studio, ne contumacia dissipentur Imperia. Ac tamen vt libentius huic Domino pareatis, eædem vos rationes hortentur, quæ animos nostros in electione mouerunt. Etenim non solum nihil contra leges fecimus, sed etiam quantum prospici à nobis potuit, Deo gubernante nostras mentes in designãdo Principe, communi saluti orbis terrarum consulere conati sumus. Quare, vt sancitũ est, Germanicum Principem, & quidem in familia Imperatoria natum elegimus, quem indole ad virtutem egregia præditum esse cognouimus. Eminent autem in eo duæ virtutes, quæ in summo Principe maxime necessariæ, salubres, & gratæ sunt, videlicet, amor religionis, & bonitas eximia. Quarum altera eum ad fugiendas libidines, ad vitandas temerarias, mutationes, in Ecclesia & Repub. ad fidem seruandam constantiamque in promissis, ad defensionem religionis & Imperij exuscitat. Vtraque vero prohibet sæuitiam, crudelitatem, iniustam cupiditatem vindictæ. Etsi enim iudicauimus opus esse potẽte Principe, qui autoritatem etiam viribus tueri posset: tamen prius ingenium, & mores consideraumus. Potentia enim non salutaris, sed perniciosa esset orbi, si ingenium leue aut malum esset. Est autem

ea iam ætas pene, quæ fuit Alexandri Magni capessenti Imperium: in qua vires corporis propemodum maturuerunt, & ingenij vigor, industria, sagacitas, & mores se proferunt, vt iudicari qualis sit natura possit. Itaque cum sciremus, regem Carolũ suo iudicio multa honeste & grauiter respondere, & non solum non hebetem, sed etiam singulari industria & diligentia in obeundis negotijs, aut prouidendis, aut iudicandis, præditum esse: & cæteras virtutes habere bono & magno Principe dignas, statueremusq; tali præditum natura, opes & potentiam suam collocaturum esse, nõ ad nocendum, sed ad salutem humani generis: potius duximus tãtis instructum viribus eligendum esse, quam alium his necessarijs præsidijs destitutum. Hoc consilio censuimus boni Principis potentiam autoritate armandam esse. Et quoniam nos non tantum Germaniæ, sed vniuerso orbi terrarum consulere debemus, vires cõparandæ sunt aduersus valentissimos hostes, non modo Germaniæ, sed totius Christiani nominis. Tantis incrementis, & tam subitis, annos iam fermè centum auctæ sunt res Turcarum, vt nemini dubium esse possit, eos Imperium orbis terrarum sibi polliceri, non modo propter virium magnitudinem, sed multo magis propter inusitatos atque admirabiles successus. Et vt omittamus priora, Selymus nuper non minori virtute, quam fœlicitate Persas, antea inuictos, ingenti prœlio superauit, & ex Armenia eiecit. Deinde duobus amplissimis regnis Syria & Aegypto potitus est. Et in oriente Imperij Turcici limitẽ eum cõstituit, qui quõdam Romani Imperij fuerat. Ac tantã gloriam cõsecu-

secutus est, vt maiores suos nō solū regni amplitudine, sed etiā fœlicitate superare videatur. Nam & pater & auus Machometes, cū quidē dux esset vnus omnium ætatis acerrimus, & fœlicissimo cum tentassent Syriam, acceptis magnis detrimentis inde sunt repulsi. At Selymus, velut in eodem cursu, profligato Persico exercitu, Syriam atque Aegyptum non sine acerrima dimicatione in potestatem suam redegit. Hunc, cum natura gloriæ & potentiæ cupidus sit, non accessio virium, non magnitudo successuum incitaret ad res maiores suscipiendas? Ille vero iam classicū cecinit, & exercitus in Pannoniā misit. Videmus autem fato quodam hoc tempore duas bellicosissimas nationes coniunctas esse, Germanicam & Hispanicam; ac tenet Carolus magnā Italiæ partem. Itaque si omnium gentium consilijs dux aduersus Turcas legendus esset, haud dubiè omnium votis expeteretur. & omnium suffragijs designaretur Imperator Carolus. Quare & vos plerasque alias gentes, quæ cum Imperio nostro societate, aut fœderib. coniunctæ sunt, speramus iudicium nostrum summo studio probaturos esse: præsertim cum omnes norint Carolum singulari moderatione naturæ præditum esse, maximeque à superbia, sæuitia & cupiditate iniustæ dominationis, abhorrere. Esset enim formidanda liberis tanta potentia, essent metuendæ Imperij & orbis terrarum graues mutationes, nisi naturæ bonitate & timore Dei potentiā moderarius videretur: quod vt speremus, grauissimis argumētis adducimur. Indoles enim ipsius penitus nobis perspecta est, cognouimusq; eum habere infixā animo mirificā reuerētiā erga religionē, fidē pactorū cōstātissime præstare,

& à crudelitate quã maxime abhorrere. Sunt autẽ omniũ reliquarũ virtutũ nutrices, religio, veritas, & mansuetudo, Deinde familiæ natura mouentur, quæ Imperium iam annos plus octoginta ita tenuit, vt nondum pœnitere nos Austriacorum Principum debeat. Inprimis enim enituit in vtroque, in auo & proauo, eximia moderatio & lenitas quæ quidem in Maximiliano Cæsare non poterat segnities videri. Nemo enim erat illo in armis acrior. Quoties armis dimicauit ipse? Quoties paruis copijs, ingentes fudit exercitus? Nunquam fortunæ succumbebat eius animus. Rursus in victoria, in toga mitissimus erat. Et quod singularis erat prudentiæ, præcipuo studio cauebat ne iracundia incitatus, præberet occasionem mutationibus Ecclesiæ aut Imperij. Ab hoc progenatum Carolum, referre auitam moderationem animaduertimus: & ea esse grauitate præditum scimus, vt intuens in maiorum exempla non sint commissurus, vt ab illis degenerasse dicatur: vt alienos mores, indignos maioribus, accersiuisse, vt primus laudatissimæ familiæ notam superbiæ, & crudelitatis inussisse feratur. Meminit etiam aui præcepta, de timore Dei, de cura tuendæ religionis, de clementia: quæ vt decet, velut oracula obseruat. Quamquam quid opus est longa oratione? Iam specimẽ industriæ & virtutum aliarum dedit in Hispania. Auo eius materno extincto, magni motus in regno, & ciuiles discordiæ erant exortæ. Has aduentu suo repressit: cumque eius nationis ingenia bellicosissima sint, & exteros dominos non facile patiantur, tamen ipse non tam armis, quam virtutis

ac præcipuè bonitatis admiratione, totam Hispaniam nunc ita retinet in officio , vt nemo regum vnquam tam pacatam teuuerit. Quare quantum humanitus prouideri potuit, elegimus Imperatorem, in quo cum virtute potentia coniuncta est, vt eius vires præsidio essent religioni, Imperio, & vniuerso nomini Christiano. Proinde vos auspicijs Imperij ipsius læta & fausta precamini : eique libenter obedite, vt decet Principes & populos amātes publicæ tranquillitatis. Postremo cum ingentem luctū & mœrorem, interitus Maximiliani attulerit, decet vos vim fati æquiore animo ferre: postquam nepos, quem ille charissimum habuit, & nobis aliquando commendauit, ipsi successit, vt non omninò extinctus videri possit. Deinde ipsius manibus hoc officium tribuite, vt maiori studio nepoti pareatis, & consilijs vestris & copijs, suscipientem grauissimā Imperij molem, summa concordia adiuuetis. Quod eo etiam vobis faciendum est maiore cura vt Imperij possessionem retineatis, quam sine concordia tueri nequaquam possumus. Cogitate autem quantum decus sit, vnam hanc nationem delectam esse, quæ non tantum suos fines defenderet, sed custos esset etiam cæterarum gentium : & pro communi salute Christiani nominis præcipuam stationem teneret. Hoc decus magna virtute partum à maioribus, & annos fere iam octingentos in hac natione conseruatum, sapientia & concordia Principum, nolite nunc per discordiam amittere, eaque in re cum vestræ gloriæ & tranquillitati, tum vero saluti orbis terrarum consulite. Idque officiū Principes & eos qui præsunt Reipublicæ, maxime debe-

re Deo statuite, vt communi saluti omnibus viribus consulant. Hæc renuncianti, populus cum plausu acclamabat. Nihil enim omnibus ordinibus erat optatius, quam eludi expectationem Gallorum, qui Imperium sibi desponderant. Itaque audito Caroli nomine, omnes vna voce & consensu electionem approbabant. Agunt gratias Deo Opt. Max. primum quod metus Ciuilium bellorum sublatus erat consensu suffragiorum: Deinde, quod omnes iudicabant diuinitus orbi terrarum salutarem Principem datum esse. Omnes iam tum ominabantur huius Caroli virtutem & fœlicitatem præsidio futuram toti Europæ: omnes vota faciebant, vt auspicia essent fausta & fœlicia. Secundum hæc, Legati ipsius Caroli Moguntia euocantur: qui magno honore excepti, atque in comitium introducti, certius ex ipsi Legatos agebant: cunctis suffragijs rite electū & renunciatum esse Romanorum Imperatorem. Deinde adhibiti consilium ab ijsdem Principibus consuluntur de gubernanda Imperij administratione, donec rebus in Hispania constitutis, Carolus in Germaniam veniret. Nam ipso procul absente efficiendum erat, vt Germania tranquilla esset, neue Gallicæ factiones, motus in Germania excitarent. Delectus est igitur Casimirus Marchio Brandeburgensis, qui legiones certis in locis collocatas haberet in præsidijs, & duceret exercitum, si qua belli gerendi necessitas incideret. Adiuncti sunt Electores certi, quorum cōsilio vteretur. His rebus constitutis, legati dimittuntur; quos discedentes prosecuti sunt Principes Electores vsque Moguntiam. Inde Francofordiam reuersi, suos & ipsi Legatos

gatos cum litteris ad Carolum mittunt: cuius legationis, Fridericus Palatinus Rheni, principem locum obtinebat. Interea electionis nuncij magnis, diurnis, nocturnisque itineribus in Hispaniam cõtendunt, è quibus vnus eximia celeritate cæteros anteuertens, nono die Barcinum (vulgo Barsellonã vocant) peruenit, ex eo quo Francofordia profectus est: cumque lætum, exoptatumque nuncium illuc attulisset, à rege, quem in cubiculo mane adhuc quiescentem inuenit: magno auri pondere donatus est. Nec Fridericus Palatinus longam in itinere moram fecit. Nam prid. Calend. Decembris eodem peruenit, cumque ad vrbem accederet Barsellonam; rex cognito eius aduentu, ad tria fermè milliaria obuiam ei processit. Legatis benignè & comiter exceptis, inque oppidum introductis, litteræ Regi ab Electoribus scriptæ redduntur. In litteris primum inerat cõmemoratio beneuolentiæ Principũ erga Carolũ, & officij. Cum autem Imperia fato regantur, narrabant diuinitus hanc electionẽ gubernãdã esse, vt suffragiorum concordiã, & vniuersæ Germaniæ vota consentientia ostenderent, etsi ipsi etiã iudicio suo de familia, deque ipsius virtute, neminem putarint ipsi anteferendum fuisse. Huic orationi grauiter scriptæ, adiecta erat petitio, vt Imperium sine recusatione acciperet; & constitutis rebus in Hispaniæ, maturet iter in Germaniam Carolus, acceptis & lectis literis, cum existimaret se quasi diuina voce, tanto consensu totius patriæ vocari, etsi videbat quanta rerum moles sibi imponebatur: tamen & Deo obtemperandum, & patriam non destituendam esse censebat. Respondit autem Legatis per Mercurinum Oratorem:

Hui

Huic enim summa laus eloquentiæ tribuebatur. Visus est igitur Mercurinus luculenta Oratione, atque huiusmodi verba fecit. Iure lætatur rex Carolus, cum beneuolentia, tum vero etiam grauissimo iudicio summi Senatus, Germaniæ Principum, qui tam dubio tempore Imperij gubernationem ipsi vni, tuto commendari censuerunt. Quid enim aut gratius ei accidere potest, quam quod ab vniuersa patria se vere amari intelligit? aut honorificentius? quam quod sapientissimi Principes tantam ipsi virtutem tribuunt, & quasi diuinantes, eam spem de ipsius fide & fœlicitate conceperunt, neminem vt ad hoc Imperij fastigium, quam ipsum, euehere maluerint. Vicissim igitur & patriæ pietatem, & cognatis Principibus beneuolentiam perpetuam pollicetur. Deliberantem autem de Imperio accipiendo diuersæ curæ diu exercuerunt. Etsi enim magni animi est, non deterreri mole rerum & magnitudine periculorum, quæ videntur impendere intuenti nunc Italiam quæ à Gallis tenetur, nunc Turcas denunciantes bellum Pannonijs, tamen cum vere sit diuina res gubernatio, nec nisi aspirante Deo, fœlix esse possit, contanter & religiose Imperia accipienda sunt. Hæc etiam Hispania, etsi vires suas, quæ non sunt exiguæ, ad societatem rerum gerendarum offert, tamen ipsum regem domi, velut in specula regni, assiduum esse mallet. Sed e regione durum videbatur, patriæ opem ab ipso imploranti deesse. Mouit etiam animum gentilium decus atque honestum esse iudicat, aui & proaui exempla sequi. Et cum auus collapsas res rursus erexerit, cumque huic familiæ potitæ hoc fastigio, tantæ ac-

cesserint

cesserint opes,arbitramur diuinitus hanc familiam adImperij defensionem vocari.Postremo etiã principum Electorum votis & iudicio permouetur, vt rem omnium difficillimam,Imperij gubernationẽ, suscipere minus recuset. Tam multæ graues causæ cum concurrerent:cumque diuinitus se vocari ad Imperium,patriæ cõsensu,statueret:tandem ,quod fœlix faustumque sit,Imperium accipere rex Carolus decreuit:& hanc voluntatem suam Dux Friderice à te exponi Electoribus,& perferri in totam Germaniam postulat.Principio vero quod Regum sapientissimus Salomon vnum optabat,id ipse quoque optat,cum humana sapientia non sit par tantæ gubernationi,vt Deus pectus & consilia ipsius in toga,& in armis regat , ac perficiat , vt Ecclesiæ & toti generi humano,hæc ipsius gubernatio salutaris sit. Meminit rex Carolus, ex hac ipsa Hispania duos Principes ad Imperium vocatos esse,Traianũ & Theodosium:quorum alter optimus appellatus est:alter non solum bonitate & armis Traiano par fuit,sed etiam hac lande excelluit,quod vere Deum coluit:ac perfecit,vt Euangelium latius propagaretur,& concordiam Ecclesiæ,pie,diremptis dissidijs,constituit.Hi duo Principes ex Hispania euocati,cum fuerint salutares orbi terrarum , lætatur omine.Horum exempla sibi proponet, & annumerari laudatissimis Imperatoribus volet.Summa virtus maiorum fuit in vtraque familia , Austriaca & Hispanica:Horũ similitudo in regis Caroli natura & indole iam præclare lucet.Comitatur autem foelicitas cum cæteras virtutes,tum vero præcipue pietatem erga Deum , quæ in rege Carolo eminet.

Quare ſpes eſt eius gubernationem fauſtam, fœlicẽ & ſalutarem fore orbi terrarum, & vt ſit, omnes boni toto pectore vota facere debent. Tu vero dux Friderice ito, & Principibus Electoribus gratias agito quorum cognouit eximiam beneuolentiam eſſe, ac voluntates eorum confirmato, & Imperatorem Carolum petere dicito, vt ipſi tanquam cuſtodes publicæ pacis, ſua fide, concordia, virtute, Germaniæ tranquillitatem tueantur, donec Imperator in Germaniam veniet, qui quidem aduentum maturare quamprimum decreuit. Hæc cum Mercurinus dixiſſet, tota curia lætitiæ plena, regi Carolo & Imperatori omnia fauſta precabatur. Poſtea ſcriptæ ſunt literæ ad Electores, in quibus rex ſe imperium accepiſſe profitetur, & de conſtituendo ſtatu Imperij nihil ſine conſilio Electorum facturum eſſe profitetur. Commemorat ſibi beneuolentiam ipſorum iucundiſſimã eſſe: & voluntates eorum confirmat. Poſtremo pollicetur etiam breui ſe in Germaniam venturum eſſe. Vt igitur ſolicitis Electoribus quãprimum voluntas Caroli Imperatoris ſignificaretur, Fridericus Palatinus ampliſſimis muneribus ornatus, ſtatim dimiſſus eſt. Cæſar autem initio veris ex Hiſpania ſoluens, traiecit in Angliam, vbi à rege Henrico VIII. non ſolum comiter, pro ipſorũ neceſſitudine & hoſpitij iure, ſed etiam ſplendidiſſimo apparatu, exceptus eſt. Cumque fœdera inter duos reges confirmata eſſent, Anglus pollicitus eſt ſe Caroli coronationi interfuturum eſſe, honoris ipſius cauſa. Poſt paucos dies inde venit in Belgicum, vbi magna frequentia omnium ordinum, fauſtis eum ominibus excepit. Gratulantur reditum

eo

eo maiore veneratione: quia iam virum cernebant Principem, qui in Hispaniam ante annos aliquot admodum adolescens profectus fuerat. Optant læta & fœlicia Imperij auspicia. Commoratur autem rex Carolus aliquantisper in Belgico, tum vt ciuitatum suarum statum cognoscat: tum vt angli aduentum expectet. Sed hunc facile rex Franciscus perpulit, ne Carolum comitaretur, ac sibi Angelum nouis pactionibus adiunxit, quæ deinde magnas rerum conuersiones attulerunt. Tandem igitur Aquisgranum venit rex Carolus, florem secum Burgundicæ & Belgicæ nobilitatis ducens. Et quanquam in oppido & vicinia grassabatur lues pestilens, tamen ne noui exempli autor esset, mutare locum coronationis noluit. Advenienti obuiam processerunt Electores, & fere omnes reliqui Germaniæ principes Aderat & cœtus sacerdotum, Caroli Magni monimenta gerens: Posterodie, fuit dies duodecimus mensis Octobris: coronatus est in æde maiori Aquisgrani, veteri ritu. Moguntinus & Coloniensis indutum trabea ad aram adduxerunt. Dux Palatinus orbis figuram præferebat: Dux Saxoniæ ensem, Marchio Brandenburgensis sceptrum Treuirensis vero, more à maioribus accepto, regem vnxit. Hic ad arum iusiurandum prælectum est. Deinde corona à Moguntino & Coloniensi imposita. Postea tradita, sceptrum & ensis. His cæremonijs peractis, regium conuiuium apparatur: in quo Electorum distributa sunt ministeria. Astat Moguntinus codicillos & sigillum manu gestans: Marchio Brandeburgensis sceptrum, regis Bohemici legatus, Pincernæ munere fungitur, Palatinus, Dapiferi.

Interim in foro dux Saxoniæ anenam equitibus distribuit. Assatur & taurus integer, refertus altilibus omnis generis, vnde primum coronato regi Romanorum apponitur ferculum. Post coronationem Cæsar cum Principibus Coloniam venit, vt de futuro conuentu colloquerentur, in quo de veteri more post coronationem lex de pace communi renouatur, & de summa Reipublicæ deliberatur. Decretum est igitur, vt ad Calendas Ianuarias indiceretur conuentus Vvormatiæ. His actis, & Carolus in Belgium rediit, & cæteri Principes in suas ditiones discesserunt.

INAVGVRANDI CAESARIS MODVS, & cæremoniæ.

ANno salutis humanæ 1520. Carolus Quintus hoc ordine ac processu secundum Imperij constitutionem designatus est Imperator. Octobris diem sextum Carolus designat Electoribus, vt inaugurationis causa sibi præsto sint sint Aquisgrani: sed per id tempus admodum sæuiebat ibi pestis. Itaque Principes, vbi Coloniam venissent, decem ab Aquisgrano miliaribus, & grassantis morbi fama quotidiè cresceret, missis literis atque legatis, Cæsarem, qui tum erat Louanij, rogãt propter eam causam alio se conferat. Oppidani verò, qui maximos iam sumptus fecissent in adornandis domicilijs & alimonia comparanda, per idoneum interpretem, morbi vim extenuantes, animum eius confirmant ne dubitet venire. Persti-

tit igitur in sententia Cæsar, neque Caroli Quarti legem, qui sic statuisset, temerè se posse mutare dicit. Octobris ergo die 21. veniunt eo Moguntinus, Coloniensis, Treuericus, Saxoniæ ducis, & Brandenburgensis Marchionis legati. nam Saxo per causam valetudinis Coloniæ substitit. Postridie obuiam Cæsari contendunt, & appropinquantem honorificè, cum ex equis descēdissent, excipiunt, verba faciente Moguntino: ipse per Salisburgensem Cardinalem beneuolè respondet. Coniunctis igitur agminibus vrbem petunt. ante portam occurrit Palatinus. Equitatus erat omnis Electorum, circiter mille sexcenti, partim hastati, partim sagittarij, Cæsaris autem ad duo millia, splendidissimè omnes vestiti. Dux Cliuensis Ioannes, planè finitimus, equites adduxerat quadringentos, insigniter armatos. Ijs contentio multa fuit cum Saxonicis, vtri præcederent, ita quidem vt pompā istam, qua vix vllam Germania viderat illustriorem, nox interpellaret. Latus vtrunque Cæsaris claudebant Coloniensis & Moguntinus; ponè sequebatur Bohemiæ Regis Legatus, item Sedunensis & Salisburgensis & Croius, Cardinales: regum atque principum oratores, Pontificius tamen aberat & Anglicus, quod eo fecisse putantur, ne postpositi Principibus Germanis, eorū à quibus erant missi, viderentur imminuere dignitatem.

Cæsar in ædem diuæ Virginis introductus, ibique precatus, ac deinde cum Electoribus collocutus, in domicilium suū diuertit. Altera die rursus in templo conuenitur: tantus tamen erat hominū concursus, vt à stipatoribus armatis ægrè coerceri

possent, In medio templi dependet corona quædã perampla: subtus erant stragulæ vestes permultæ: hic aliquamdiu Cęsar pronus decumbit: interea dum Coloniensis quasdam precationes absoluit. Postea sublatum Moguntinus atque Treuericus ad aram diuæ Virginis adducunt. Hic iterum procumbit, & peractis precibus in solium auratum deducitur. Incipit sacrificare Coloniensis, & aliquousque progressus, Latinis verbis rogat, an fidem Catholicam seruare, defendere Ecclesiam, administrare iustitiã, restaurare Imperium, tueri viduas, pupillos & id genus calamitosos homines, an honorẽ debitum Romano Pontifici velit exhibere. Vbi annuit, ductus ad arã, conceptis verbis iurat: post ad solium regreditur.

Principes deinde Coloniensis interrogat, an fidem & obsequium ei præstare velint. Eo promisso; & rursus aliquot dictis precibus, in pectus & caput & brachiorum flexus, & manuum palmas illũ inungit: vnctum Moguntinus & Treuirensis in sacrarium abducunt, atque ibi Diaconi more vestitum, rursum in cathedram collocant, & post certas iterũ preces, archiepiscopis collegis adhibitis, ensem euaginatum ei Coloniensis tradit, ac Rempublicam cõmendat: & gladio in vaginam recondito, annulum inserit eius digito, postea pallium induit regale, sceptrum quoque porrigit atque pomũ, quod Orbis terrarum figuram repræsentat: diadema vero simul Archiepiscopi tres eius capiti superimponunt, inde ad aram adductus, iterum iurat se facturum boni principis officiũ: post in sublimiorem locum comitantibus Archiepiscopis ascen-

ascendit,& in saxea sede collocatur. Ibi Moguntinus lingua populari verba facit,& multam ei salutem precatus,se suosque collegas & omnes Imperij ordines diligenter commendat. Idem deinde faciunt primarij templi sodales,quorum in collegium etiã allectus fuit, veteri consuetudine:posthæc publicam lætitiam symphoniaci & tubicines excitabant. Harum rerum omnium spectatrix erat Margarita,Cæsaris amita,quæ Belgio toti præerat. Peracto sacro,cum Cœnam Domini Cęsar percepisset,in equestrem ordinem recipit volentes. Hic honos communicari solebat antiquitus ijs tantum, qui strenuę pugnassent in hostem,eratque pręmiũ fortitudinis:nunc autẽ recepta cõsuetudine, reges gladio stricto leniter feriunt humeros eorũ qui hunc ordinẽ affectant. Et hac sola ceremonia promiscuè multi hodie fiunt equites, non ex nobilitate tantũ,sed mercatores ętiã & quicunque præ cęteris in honore esse volunt. E templo ventũ est in palatium magnificentissimè comparatũ. Ibi demũ Cæsar prandium sumit,& Electores etiam singuli separatim in eadem aula,dispositis mensis ad vtrũque latus mensæ Cæsaris, Treuirense locum obtinente contra Cæsarem, iuxta formulam legis Carolinæ. Veteri consuetudine bos eo die torretur, farctus alijs animalibus. Ex eo pars reliqua defertur ad Cæsarem,reliquum est multitudinis. vinum etiam duabus fistulis ad eam rem comparatis toto die publicè profunditur. A prandio reuersus in diuersorium Cæsar Imperij sigilla Moguntino tradit:postridie cœnam dat Electoribus. Eo qui secutus est die,templũ ingressus,finita Missa, Diuorum reli-

reliquias, vti vocant, veneratur; & in his linteolum, quo Seruatorem nostrum in cunis vagientem inuolutum fuisse confirmant. Ab eo Moguntinus profitetur, Pontificem Romanum, approbata creatione, iubere vt electi Cæsaris nomen in posterum Carolus vsurpet. Digressis Electoribus, ne diutius hæreant in loco pestilenti, Cæsar etiam iter suscipit: & cum sub Calend. Nouemb. Coloniā Agrippinam venisset, dimissis per Germaniam literis, Imperij conuentum indicit, & vt Ianuarij mensis die sexta, Vvormatiæ sibi præsto sint omnes iubet. Porro quod Moguntinus de Pontificis approbatione dixit, moribus ita receptum est & inoleuit. Nam etsi, vt quidam volunt olim Episcopi Romani solebant ab Imperatoribus approbari, cum essent tenuiores: amplificati tamen non solum arbitratu suo regere cœperunt, verum etiam eò rem adduxerunt tandem, post acerrimas contentiones, vt eligendi quidem ius, Germaniæ septemviris permittant, confirmandi vero potestatem sibi propriā esse dicant. In Gregorij enim Noni decretalibus epistolis, Innocentius tertius affirmat, ius eligēdi Cæsaris beneficio Pontificum & Ecclesiæ Romanę delatum esse à Græcis ad Germanos, & ad Carolū Cæsarem cognomento Magnum, & ipsorum esse cognoscere ac iudicare cum idonea sit persona. Iusiurandum insuper á summo totius orbis Monarcha exigunt, vt Ecclesiam Romanam defendat, vt hæreticos exterminet, vt Pontificum dignitatem modis omnibus tueatur, vt priuilegia quondam Ecclesiæ Romanæ concessa, quocunque tempore conseruet, in primis ea quæ profecta sunt à Constantino, Carolo

rolo Magno, Henrico, Ottone quarto, Friderico secundo, Rudolpho: ne quid iuris in vllas Ecclesiæ Romanæ facultates atque possessiones, quocunque titulo sibi vendicet: vt reliquas etiam vbiuis Ecclesias, earumque libertatem atque iura protegat. His rebus deuinctum sibi Cæsarem asserit.

MAXIMILIANI I. ELECTIO ex antiquo libro Germanico strictim excerpta.

ANno MCCCC LXXX VI. Fridericus III. Imperator cum Electoribus Francofurti comitia celebrauit: in quibus filius eius Maximilianus I. in Romanorum Regem est electus, his fere ritibus.

Primo magna Equitum, Nobilium, Consiliariorum multitudo præcessit: quos Comites & Barones magno itidem numero sequuti sunt. Post ho Feciales siue Heraldi in solenni habitu.

Inde Principes tam Ecclesiastici quam sæculares: Episcopi Vormatiensis, Spirensis, Teutonicæ familiæ magister, Duces Saxoniæ, Bauariæ, Geldriæ, &c.

Albertus Elector Brandeburgicus, sella ad tē plum ferebatur: post hunc Comes Palatinus Philippus, cui læuum Maximilianus Imperatoris filius, &c. claudebat. Inde Archiepiscopus Treuirēsis: inter hunc & Imperatorem Dux Saxoniæ, ensem portans. Sequebatur Imperator, à dextra Moguntinum, à sinistra Coloniensem habens. Pone hos Episcopi

ſcopi Bambergenſis, Auguſtanus Eiſtetenſis, Comes Verdenbergenſis,&alij.

Imperator & Electores in ſacrarium ingreſſi, ſolemnes habitus ſumſerunt: vt & Maximilianus, Archiducali veſtitu pileo inprimis ornatus. Egreſſi inde, ad altare conſtiterunt hoc ordine. Imperator loco vno gradu editiori, in latere quo Epiſtola legi ſolet. A dextra Moguntinus, Palatinus pomum Imperij tenens; Maximilianus Auſtriacus. A ſiniſtro Colonienſis, Saxo, Brandenburgicus. ante Mareſcallum ſtabat Baro Vnisbergius, ſceptrum tenens. E regione Imperatoris, circiter quinque paſſus medio in choro ante altare. Treuirenſis. Et in eodem latere reliqui Epiſcopi & Prælati. Latus vero in quo Euangelium decantari ſolet, Duces ſeculares occupabant. Librum Euangelij & Pacem Treuirenſis Imperatori ad oſculum porrexit. Eandem medium Moguntinus & Colonienſis, præeunte Treuirenſi, ad altare deduxerunt: ſequentibus Palatino, Saxone, Brandenburgico, & Maximiliano Auſtriaco, Imperatoris filio. Ab altare primus Imperator, inde Treuirenſis, poſtea Moguntinus, & deinceps ceteri munera ſua obtulerunt.

Vbi cantus ad verba illa, Sanctus, &c. proceſſiſſet, Limpurgius pincerna coronam ab Imperatoris capite ſuſtulit: Sed, decius vero interim Imperij pomum Pappenhemius enſem, Vnisbergius ſceptrum tenebat: quæ inſignia ſumpta à ſacerdote Euchariſtia, Electores rurſum ipſi ad ſe receperunt.

Peracte

Peracto sacro, Electores ad altare accedentes, iureiurando sese obstrinxerunt. Inde cum Imperatore sacrarium regressi, circiter vnius horæ consultatione habita, tandem Treuirensis Palatinus, & Saxo ad Maximilianum, qui solus foris solio insidens remanserat, venerunt, quomodo in Romanorum Regem electus sit renunciantes. Is in genua coram ipsis procidens, capite reuerenter aperto, & complicatis manibus, gratis illis egit, quasi tantum honorem deprecans. Mox surgens, cum eis sacrarium ingressus, ibi iusiurandum solito more præstitit, quod Secretum Electionis vocant. Post hæc cæteri Principes, Comites & Barones tamquam testes, itemque duo Notarij aduocati sunt, & quomodo eo die Maximilianus Austriacus in Regem Romanorum, assentiente Imperatore, electus esset, in scriptum refertur.

Educitur deinde ad altare, præeunte Treuirensi solo, deinde Palatino & Saxone, insignia Imperij ferentibus, nouus Rex ad sinistram Imperatoris: vtrique vero Coloniensis læuam, Moguntinus dexteram claudebat.

Recitatis aliquot precibus & Collectis, Rex regio habitu induitur, & ab Electoribus altari imponitur. Tum campanæ omnes pulsari, & organa, tubæ aliaque varia Musica instrumenta personare cœperunt, eiusmodi repetito concentu, Cancellarius Moguntini populo Electionem Regis denunciat, vtque cum omni honore & obedientia prosequantur omnes, monet.

His

His omnibus peractis, & choro aperto, pompa rursus templo egressa est hoc ordine. Imperator & Rex medij inter Moguntinum à dextris, & Coloniensem à sinistris Ante ipsum Saxo medius inter Palatinum & Brandeburgicum, Imperij portantes insignia. Tres hos præcedebat Elector Treuirẽsis; hunc Albertus Saxo & Henricus Brunsuicensis: Ioannes Bauarus & Fridericus Saxo: Gaspar Bauarus & Ioannes Saxo: ac ante hos alij Principes Comites Barones, & Nobiles. Facta est hæc Electio die Iouis ante Dominicam Inuocauit, Anno MCCCCLXXXVI.

Iam quomodo ciuitas Francofordiensis eidem Regi homagium præstiterit, paucis indicabimus. Die 25. Martij, ipsa Paschatis vigilia, hora tertia pomeridiana portis omnib. clausis, & ciuibus aliquot armatis per vrbẽ dispositis, multitudo ad sartoriæ tribus domum conuenire iussa est. Rex in domum cui Paradisi insigne fuit, diuertit. Ibi duo consules & quidam Senatores ad eum venerunt, præstitoque homagio bullam, qua priuilegia ipsorum confirmantur, ab eodem acceperunt. Quo facto, Cancellarius põpulo monstrata bulla, verba præit, quibus singuli, erectis digitis, obedientiam Regi promiserunt.

REGII

REGII EPVLI IN ELECTIONE MAXImiliani II. Austriaci, Anno M. D LX II. Francofurti celebrati descriptio.

PERACTIS in fano ceremonijs omnibus, in Curiam inde ad prandium pro Cæsare, Rege ac reliquis Imperij ordinibus sumtuosissime apparatum proceditur. Pone tres Regij stipatores sequebantur, qui equis insidentes, in vulgus missilia iactabant, numos scilicet aureos & argenteos, ita vtrinq; signatos vt in altera parte, *Maximilianus D. G. Bohemiæ Rex*, in altera, *coronatus est in regem Romanorum Anno LX II.* legeretur. In Curiam vt ventum est, vbi Cæsar & Rex sua mensa, omnibus alijs septem gradus editiori, considere cœperunt, Electores singuli sua ex aureæ Bullæ præscripto, munia obierunt. Et quidem omnium primo Brandenburgicus, qui Camerarij numere fungitur, curia descendens, in equum generosum ascendit, & ad mensam in medio foro stratam properans, auream inde peluim & mappam accipit, & in Curiam rediens, Cæsari & Regi, vt manus lauent & abstergant, administrat; post pelui, mappa & equo Comiti Zollerano ex iure antiquo cedentibus. Deinde Saxo qui Ensiferum & Marescallum agit, in equum agilime insiliens, eo in auenæ aceruum prope Curiam effusum incitato celerrime fertur, indeque modium implet argenteum, postea modio & equo Marescallo inferiori de Pappeheim tributo, auena autem pro derelicto habita, vulgiq; direptioni concessa. Postea Palatinus Archidapifer ad

 equi-

coquinam extra Curiam prope Franciscanorum ædem constructum expeditus in equo aspirat, indequeque assumpto ferculo Curiam versus reditum maturat: ibi equo relicto, fercula ad mensam Cæsaris, Saxone nigrum bacillum præferente apportat. Eius equum vna cum argenteis quibus fercula gestabantur patinis, iure quodam peculiari Dominus Soldeckius adeptus fuit. Consecrant, mẽsam Archiepisco. Treuiro verbis præunte, cui reliqui duo respondent. A consecrationis Moguntinus, comitantibus Treuiro & Coloniensi, codicillos Imperijq; sigilla ex oblõgo argenteo baculo plus minus duodecim marcarũ precij, dependentia Regi offert, Rex sigilla allata Moguntini collo accõmodat, recipiens, Se quũ ipsos Archicãcellarios Electoresq; reliquos ac vniuersos Imperij ordines sibi quãcommẽdatissimos habiturum, tum iura atq; priuilegia ipsorum non modo ab omni defensurum iniuria & violatione, sed & quũ res ita feret, etiam amplificaturum esse.

Hisce officijs posteaquam Electores solenniter sunt defuncti, singuli separatim mensis in eadẽ aula splendidissime instructis dispositisq;, ad vtrumq; Cæsaris & Regis mensę latus, accumbunt. A latere dextro primam occupat Moguntinus, alteram Palatinus. Ad sinistram, primã tenet Coloniensis secundã Saxo, tertiã Brandenburgicus. Contra Cæsarem & Regẽ mensa erat posita, cui Treuirensis, iuxta legis Carolinæ formulã accũbit. Hæ autem mensæ omnes tam Cæsarum quam Electorũ, aureis adornatæ stragulis magnificentissime

tissime, nitebant, supra etiã & à tergo aureis aulæis affabre sumptuosissimoq; opere cõfertis, dependentibus. Præter iã dictas mẽsas aliæ duæ oblongæ in eodẽ stabãt cęnaculo, ad quas collocati sunt Teutonicæ familiæ Magister, Virceburgicus & Spirẽsis Episcopi: itẽ Bauarus, Iuliacẽsis, & plures alij Duces ac Principes viri. In contiguo aulæ hypocausto etiã aliæ quatuor mensæ instructæ erant, quarũ primæ legati Colonienses, secundæ Aquisgranenses, tertiæ Norici, quartæ Francofurtenses accumbebant. Mensis singulis singuli abaci, omnis generis aureis atque argenteis vasis in tricliniis expositis opulẽtissimi, adstabant. Mensam Cæsaream procurabant præter ceteros, duodecim præcipui Imperij Comites, Electorum vicem obeuntes. Habebant quoq; Electores & Principes suos singuli Comites, & Nobiles, qui illis à dapibus & poculis erãt. Legatis quatuor ciuitatũ certi etiã attributi erãt ministri. Ceterũ licet conuiuiũ insigni magnificẽtia ingentiq; epularũ apparatu instructissimũ, senis sic præberetur ferculis, vt dena simul edulia apponerentur; inter ea tamen cõplura esui nõ apta, digna solũ erant quæ cũ admiratione oculos pascerent. Bellarijs etiam secundę præsertim mensę, exquisitissimis, vinisq; preciosissimis fuerunt instructæ. Interim dũ sic

Regifice exstructis, celebrant conuiuia mensis,

ante Curiam album & rubens merum duabus fistulis per speciem bicipitis Aquilæ, editæ columellæ impositę, subterranea deriuatione profundebatur (sic Neapoli quoq; in Friderici Cæsaris aduẽtu plurib⁹ diebus nobilissima vena, in speci-

em aquæ ex temporarijs fontibus vbertim fluxisse, testatur Sabell. lib. 8. cap. 7.) Veteri etiam consuetudine Bos integer multis alijs animalibus fartus, ligneo veru in foro torrebatur, ex quo parte aliqua ad inauguratum Regem Romanorum delata, reliquum multitudinis direptioni cessit. Mensis remotis, Treuirensis gratias Deo egit: postea Cæsar & Rex suis ornati insignibus, ab Electoribus ceterisque Ducibus, Principibus, Comitibus, Baronibus & anteambulonibus domum deducuntur, ex Bullæ Carolinæ præscripto Electoribus suum quoque munus obeuntibus; quibus deductis, singuli in sua se receperunt palatia.

DESCRIPTIO EPVLI REGII, IN CO-ronatione Caroli V. Cæsaris, Aquisgrani exhibiti.

Simile Imperatorium siue Cæsareum Epulum in Caroli V. Cæsaris coronatione Aquisgrani magnificentissime celebratum, plenius Hartmannus Maurus testis oculatus, hunc in modum descripsit.

Regia Maiestas Imperiali habitu atque ornatu induta, delatis ante se Imperij insignibus, maximo Electorum ceterorumq; Principum comitatu in palatium tota Germania celeberrimum, cuius latus forum spectans, marmoreis Imperatorũ statuis mirifice exornatum ascẽdit, vbi omnia ad splendorem & pompam magnificẽtissime aureis peristromatis, stragulis & aulæis sic adornata fuere, vt maximam rationem publicæ dignitatis habitam fuisse dicere potuisses: solemniq; cõuiuio, præter Principes Germaniæ statusq; Romani Imperij nemo adhibebatur.

pr... Imperij i...

Statim

Statim atque Rex ascendisset, minor Imperij Marescallus Vlricus à Pappenheim, equo cui insidebat, in cumulum auenæ vsque ad pectus adacto, argenteum modium duodecim marcarum publice in foro, ex more, vice Ducis Saxoniæ, auena impleuit. Aurea deinde pelui aqua regijs manibus à Ioanne Marchione Brandenburgico, & Comite Zollerensi minore Imperij Camerario dabatur: tenuitque Comes Palatinus & alij Principes adstantes mappam, qua regiæ manus abstersæ sunt. Comes deinde Palatinus Archidapifer, præcedente submarescallo, gestante eleuatum bacillum, cum Domino de Croy magno, & alijs minoribus Curiæ magistris, ad regiam coquinam descenderunt.

Antequam reuerterentur Electores, Archiepiscopi mensam consecrarunt. Quamuis autem antiquæ Annotationes Archiepiscopo Coloniensi coronatori, hoc saltim illa die tribuunt, Treuirensis tamen hoc sibi competere contendebat, ob caussam, quod senior in consecratione, id est, prior sacris initiatus esset. Archiepiscopus igitur Coloniensis ob ea quæ in Aurea Bulla continentur, cuius auctoritas in dubijs merito sequenda, æquo animo cessit.

Post benedictionem Archiepiscopus Moguntinus associatis duobus Archicancellarijs, Coloniensi à dextra, Treuirensi à sinistra, sigilla regia à baculo argenteo duodecim marcarum dependentia, regiæ mensæ obtulit; sed mox reddita collo aptauit, totaque die publice inde pendentia gestauit, quamuis Treuirensis contéderet, Aquis-

vacua. In quarta prandium sumsere Episcopi, Vormatiensis, Ratisponensis, Dux Otho Henricus Bauariæ. Quinta ad tempus fuit vacua: postea occupata à Regijs Consiliarijs. Sextæ assidebat magistratus Aquisgranensis. Norimbergenses Legati, qui Imperialia ornamenta aduexerant, ad septimam mensam collocati fuerunt. Reliquæ duæ mensæ conuiuiarum vacuæ mansere.

Latere sinistro prope columnam, prima mensa Moguntini Archipræsulis. Secunda, Comitis Palatini. Marchionis Brandenburgici. Tertia, sed esculentorum vacua, ob eius absentiam. Quarto loco Duces Brunsuicenses & Iuliacensis accubuerunt. Quintam occuparunt missi à ciuitate Coloniensi.

E regione Regis directe posita fuit mensa Treuirensis Archiepiscopi, paullum infra mensas Coloniensis atque Moguntini Archiepiscoporum. Conuiuium Regium opiparum lautissimumque quatuor fere horis miro & quasi regali cum silentio agebatur. Expleto prandio, gratijs à Treuirensi dictis, omnia tubis tympanisque personabant, strictoque D. Caroli Magni gladio, iterum Regia Maiestas equites aliquot creauit.

Omnibus absolutis, Rex Imperialibus ornamentis indutus cum Electoribus suo quoque habitu peculiari vestitis, ingentiq; Principũ frequentia atq; comitatu, præcedẽtibus æneatoribus hospitium intrauit: Regeque deducto, Principes ad sua quisque diuersoria contenderunt. Archiepiscopus Moguntinus statim R E G I sigilla cum argento baculo, insuper candidum

eximiumque equum dono misit: quæ omnia mox à Cęsare remissa sunt, Rege subiungente, se fidem Moguntini adeo exploratam perspectamque habere, vt sigilla Regia nulli totius quam ipsi credi posse existimet: Regem insuper futurum ipsi Dominum clementissimum, Episcopatumque Moguntinum potenter atq; efficaciter defensurum. Moguntinus fidei quidem suæ commissa sigilla retinuit, argenteum autem baculum equumque D. Nicolao Zieglero, homini solerti, Vicecancellario pro honorario liberaliter dedit.

Descriptio coronationis Caroli V. Bononiæ celebrata, &c.

HIs porro addere lubet aliud eiusmodi solemnitatis exemplum, quod in eiusdem Imperatoris Caroli V. corronatione apud Bononiam celeberrimam Flaminiæ orbem, præsente Clemente VII. Rom. Pontif magnifico apparatu agitatum fuit, & à Cornelio Agrippa eleganter admodum litteris proditum.

Magnificentissima pompa, inclinante se iam die, reuersus ad palatium Imperator, desiliens equo, primum eos qui signa & vexilla præferebant tum vmbraculum gestauerunt, & alios plerosque cum nobibiles tum ciues & Scholasticos equestris ordinis auratos milites creauit. Deinde basilicam amplissimam aulam, auratis laquearijs & Babylonicis peripetasmatibus suspensam, tapetisque

ſcopi Bambergenſis, Auguſtanus Eiſtetenſis, Comes Verdenbergenſis,&alij.

Imperator & Electores in ſacrarium ingreſſi, ſolemnes habitus ſumſerunt: vt & Maximilianus, Archiducali veſtitu pileo inprimis ornatus. Egreſſi inde, ad altare conſtiterunt hoc ordine. Imperator loco vno gradu editiori, in latere quo Epiſtola legi ſolet. A dextra Moguntinus, Palatinus pomum Imperij tenens; Maximilianus Auſtriacus. A ſiniſtro Colonienſis, Saxo, Brandenburgicus. ante Mareſcallum ſtabat Baro Vnisbergius, ſceptrum tenens. E regione Imperatoris, circiter quinque paſſus medio in choro ante altare. Treuirenſis. Et in eodem latere reliqui Epiſcopi & Prælati. Latus vero in quo Euangelium decantari ſolet, Duces ſeculares occupabant. Librum Euangelij & Pacem Treuirenſis Imperatori ad oſculum porrexit. Eandem medium Moguntinus & Colonienſis, præeunte Treuirenſi, ad altare deduxerunt: ſequentibus Palatino, Saxone, Brandenburgico, & Maximiliano Auſtriaco, Imperatoris filio.

Ab altare primus Imperator, inde Treuirenſis, poſtea Moguntinus, & deinceps ceteri munera ſua obtulerunt.

Vbi cantus ad verba illa, Sanctus, &c. proceſſiſſet, Limpurgius pincerna coronam ab Imperatoris capite ſuſtulit: Sed, decius vero interim Imperij pomum Pappenhemius enſem, Vnisbergius ſceptrum tenebat: quæ inſignia ſumpta à ſacerdote Euchariſtia, Electores rurſum ipſi ad ſe receperunt.

Peracto

Peracto sacro, Electores ad altare accedentes, iureiurando sese obstrinxerunt. Inde cum Imperatore sacrarium regressi, circiter vnius horæ consultatione habita, tandem Treuirensis Palatinus, & Saxo ad Maximilianum; qui solus foris solio insidens remanserat, venerunt, quomodo in Romanorum Regem electus sit renunciantes. Is in genua coram ipsis procidens, capite reuerenter aperto,& complicatis manibus, gratis illis egit, quasi tantum honorem deprecans. Mox surgens, cum eis sacrarium ingressus, ibi iusiurandum solito more præstitit, quod Secretum Electionis vocant. Post hæc cæteri Principes, Comites & Barones tamquam testes, itemque duo Notarij aduocati sunt, & quomodo eo die Maximilianus Austriacus in Regem Romanorum, assentiente Imperatore, electus esset, in scriptum refertur.

Educitur deinde ad altare, præeunte Treuirensi solo, deinde Palatino & Saxone, insignia Imperij ferentibus, nouus Rex ad sinistram Imperatoris: vtrique vero Coloniensis læuam, Moguntinus dexteram claudebat.

Recitatis aliquot precibus & Collectis, Rex regio habitu induitur,& ab Electoribus altari imponitur. Tum campanæ omnes pulsari, & organa, tuæ aliaque varia Musica instrumenta personare cœperunt, eiusmodi repetito concentu, Cancellarius Moguntini populo Electionem Regis denunciat, vtque eum omni honore & obedientia prosequantur omnes, monet.

His

His omnibus peractis, & choro aperto, pompa rursus templo egressa est hoc ordine. Imperator & Rex medij inter Moguntinum à dextris, & Colonienſem à ſiniſtris Ante ipſum Saxo medius inter Palatinum & Brandeburgicum, Imperij portantes inſignia. Tres hos præcedebat Elector Treuirẽſis; hunc Albertus Saxo & Henricus Brunſuicẽſis: Ioannes Bauarus & Fridericus Saxo: Gaſpar Bauarus & Ioannes Saxo: ac ante hos alij Principes Comites Barones, & Nobiles. Facta eſt hæc Electio die Iouis ante Dominicam Inuocauit, Anno MCCCCLXXXVI.

Iam quomodo ciuitas Francofordienſis eidem Regi homagium præſtiterit, paucis indicabimus. Die 25. Martij, ipſa Paſchatis vigilia, hora tertia pomeridiana portis omnib. clauſis, & ciuibus aliquot armatis per vrbẽ diſpoſitis, multitudo ad ſartoriæ tribus domum conuenire iuſſa eſt. Rex in domum cui Paradiſi inſigne fuit, diuertit. Ibi duo conſules & quidam Senatores ad eum venerunt, præſtitoque homagio bullam, qua priuilegia ipſorum confirmantur, ab eodem acceperunt. Quo facto, Cancellarius põpulo monſtrata bulla, verba præit, quibus ſinguli, erectis digitis, obedientiam Regi promiſerunt.

REGII

REGII EPVLI IN ELECTIONE MAXImiliani II. *Austriaci, Anno M. D LX II. Francofurti celebrati descriptio.*

PERACTIS in fano ceremonijs omnibus, in Curiam inde ad prandium pro Cæsare, Rege ac reliquis Imperij ordinibus sumtuosissime apparatum proceditur. Pone tres Regij stipatores sequebantur, qui equis insidentes, in vulgus missilia iactabant, numos scilicet aureos & argenteos, ita vtrinq; signatos vt in altera parte, *Maximilianus D. G. Bohemiæ Rex*, in altera, *coronatus est in regem Romanorum Anno LX II.* legeretur. In Curiam vt ventum est, vbi Cæsar & Rex sua mensa, omnibus alijs septem gradus editiori, considere cœperunt, Electores singuli sua ex aureæ Bullæ præscripto, munia obierunt. Et quidem omnium primo Brandenburgicus, qui Camerarij numere fungitur, curia descendens, in equum generosum ascendit, & ad mensam in medio foro stratam properans, auream inde peluim & mappam accipit, & in Curiam rediens, Cæsari & Regi, vt manus lauent & abstergant, administrat; post pelui, mappa & equo Comiti Zollerano ex iure antiquo cedentibus. Deinde Saxo qui Ensiferum & Marescallum agit, in equum agilime insiliens, eo in auenæ aceruum prope Curiam effusum incitato celerrime fertur, indeque modium implet argenteum, postea modio & equo Marescallo inferiori de Pappēheim tributo, auena autem pro derelicto habita, vulgiq; direptioni concessa. Postea Palatinus Archidapifer ad

D coqui-

coquinam extra Curiam prope Franciscanorum ædem constructum expeditus in equo aspirat, indequeque assumpto ferculo Curiam versus reditum maturat: ibi equo relicto, fercula ad mensam Cæsaris, Saxone nigrum bacillum præferente apportat. Eius equum vna cum argenteis quibus fercula gestabantur patinis, iure quodam peculiari Dominus Soldeckius adeptus fuit. Consecrant, mēsam Archiepisco. Treuiro verbis præeunte, cui reliqui duo respondent. A consecrationis Moguntinus, comitantibus Treuiro & Coloniensi, codicillos Imperijq; sigilla ex oblōgo argenteo baculo plus minus duodecim marcarū precij, dependentia Regi offert, Rex sigilla allata Moguntini collo accōmodat, recipiens, Sē quū ipsos Archicācellarios Electoresq; reliques ac vniuersos Imperij ordines sibi quācommēdatissimos habiturum, tum iura atq; priuilegia ipsorum non modo ab omni defensurum iniuria & violatione, sed & quū res ita feret, etiam amplificaturum esse.

Hisce officijs posteaquam Electores solenniter sunt defuncti, singuli separatim mensis in eadē aula splendidissime instructis dispositisq;, ad vtrumq; Cæsaris & Regis mensę latus, accumbunt. A latere dextro primam occupat Moguntinus, alteram Palatinus. Ad sinistram, primā tenet Coloniensis secundā Saxo, tertiā Brandenburgicus. Contra Cæsarem & Regē mensa erat posita, cui Treuirensis, iuxta legis Carolinæ formulā accūbit. Hæ autem mensæ omnes tam Cæsarum quam Electorū, aureis adornatæ stragulis magnificentissime

cissime, nitebant, supra etiã & à tergo aureis aulæis affabre sumptuosissimoq; opere cõfertis, dependentibus. Præter iã dictas mẽsas aliæ duæ oblongæ in eodẽ stabãt cęnaculo, ad quas collocati sunt Teutonicæ familiæ Magister, Virceburgicus & Spirẽsis Episcopi: itẽ Bauarus, Iuliacẽsis, & plures alij Duces ac Principes viri. In contiguo aulæ hypocausto etiã aliæ quatuor mensæ instructæ erant, quarũ primæ legati Colonienses, secundæ Aquisgranenses, tertiæ Norici, quartæ Francofurtensos accumbebant. Mensis singulis singuli abaci, omnis generis aureis atque argenteis vasis in tricliniјs expositis opulẽtissimi, adstabant. Mensam Cæsaream procurabant præter ceteros, duodecim præcipui Imperij Comites, Electorum vicem obeuntes. Habebant quoq; Electores & Principes suos singuli Comites, & Nobiles, qui illis à dapibus & poculis erãt. Legatis quatuor ciuitatũ certi etiã attributi erãt ministri. Ceterũ licet conuiuiũ insigni magnificẽtia ingentiq; epularũ apparatu instructissimũ, senis sic præberetur ferculis, vt dena simul edulia apponerentur; inter ea tamen cõplura esui nõ apta, digna solũ erant quæ cũ admiratione oculos pascerent. Bellarijs etiam secundę præsertim mensę, exquisitissimis, vinisq; preciosissimis fuerunt instructæ. Interim dũ sic

Regifice exstructis, celebrant conuiuia mensis, ante Curiam album & rubens merum duabus fistulis per speciem bicipitis Aquilæ, editæ columellæ impositę, subterranea deriuatione profundebatur (sic Neapoli quoq; in Friderici Cæsaris aduẽtu plurib⁹ diebus nobilissima vena, in speci-

em aquæ ex temporarijs fontibus vbertim fluxisse, testatur Sabell. lib. 8. cap. 7.) Veteri etiam consuetudine Bos integer multis alijs animalibus fartus, ligneo veru in foro torrebatur, ex quo parte aliqua ad inauguratum Regem Romanorum delata, reliquum multitudinis direptioni cessit. Mensis remotis, Treuirensis gratias Deo egit: postea Cæsar & Rex suis ornati insignibus, ab Electoribus ceterisque Ducibus, Principibus, Comitibus, Baronibus & anteambulonibus domum deducuntur, ex Bullæ Carolinæ præscripto Electoribus suum quoque munus obeuntibus; quibus deductis, singuli in sua se receperunt palatia.

DESCRIPTIO EPVLI REGII, IN Coronatione Caroli V. Cæsaris, Aquisgrani exhibiti.

SImile Imperatorium siue Cęsareum Epulum in Caroli V. Cæsaris coronatione Aquisgrani magnificentissime celebratum, plenius Hartmannus Maurus testis oculatus, hunc in modum descripsit.

Regia Maiestas Imperiali habitu atque ornatu induta, delatis ante se Imperij insignibus, maximo Electorum ceterorumq; Principum comitatu in palatium totaGermania celeberrimum, cuius latus forum spectans, marmoreis Imperatorũ statuis mirifice exornatum ascẽdit, vbi omnia ad splendorem & pompam magnificẽtissime aureis peristromatis, stragulis & aulæis sic adornata fuere, vt maximam rationem publicæ dignitatis habitam fuisse dicere potuisses: solemniq; cõuiuio, præter Principes Germaniæ statusq; Romani Imperij nemo adhibebatur. Statim

Statim atque Rex ascendisset, minor Imperij Marescallus Vlricus à Pappenheim, equo cui insidebat, in cumulum auenæ vsque ad pectus adacto, argenteum modium duodecim marcarum publice in foro, ex more, vice Ducis Saxoniæ, auena impleuit. Aurea deinde pelui aqua regijs manibus à Ioanne Marchione Brandenburgico, & Comite Zollerensi minore Imperij Camerario dabatur: tenuitque Comes Palatinus & alij Principes adstantes mappam, qua regiæ manus abstersæ sunt. Comes deinde Palatinus Archidapifer, præcedente submarescallo, gestante eleuatum bacillum, cum Domino de Croy magno, & alijs minoribus Curiæ magistris, ad regiam coquinam descenderunt.

Antequam reuerterentur Electores, Archiepiscopi mensam consecrarunt. Quamuis autem antiquæ Annotationes Archiepiscopo Coloniensi coronatori, hoc saltim illa die tribuunt, Treuirensis tamen hoc sibi competere contendebat, ob caussam, quod senior in consecratione, id est, prior sacris initiatus esset. Archiepiscopus igitur Coloniensis ob ea quæ in Aurea Bulla continentur, cuius auctoritas in dubijs merito sequenda, æquo animo cessit.

Post benedictionem Archiepiscopus Moguntinus associatis duobus Archicancellarijs, Coloniensi à dextra, Treuirensi à sinistra, sigilla regia à baculo argenteo duodecim marcarum dependentia, regiæ mensæ obtulit; sed mox reddita collo aptauit, totaque die publice inde pendentia gestauit, quamuis Treuirensis contéderet, Aquis-

granum ad Gallicæ pertinere Archicancellariatum.

Arte dapes incesserunt tubicines atq; æneatores Regis:nec non Heraldi vt vocant, insigniter ornati:inter quos Anglicus quoq; cum Regis sui insignibus,honoris caussa conspiciebatur.

Tubicines præcinentes vbi ad mediū atrij peruenêre substiterunt,tubis omnia personantibus, quousq; Dominus Palatinus per deuexum ascendendo septem gradus,primum ferculum coopertum Regiæ Maiestati reuerentissime apposuisset. Contrauersam erat inter Legatū regis Bohemiæ, & subpicernam Imperij de Limburg,vter eorum Regi vinum aqua dilutum ex more perrigeret. Sed excussum pridie fuit pro Friderico Limpurgo,agnomine & officio Pincernæ deLimpurg dicto,quū ille semel & primo propinasset. Post durante prandio, Palatinus Fridericus procillator Regis fuit.

Omnibus Principum Electorum officijs peractis,ad mensas ipsis præparatas Principes sese reposuere Singuli suos Comites & Nobiles habuerunt quibus inter epulas ministris vtebantur.

Hic opportunum videtur, de mensarum ordine aliquid dicere.Regia mensa posita latere dextro quod forum respicit,inter columnas in meditullio aulæ,& parietem substructas, eleuata fuit fastigio septem pedum . Electorum vero mensæ modicis interuallis positę,pedalis altitudinis fastigium habuere,& tam Regis quam Electorū mensæ aureis stragulis instratæ. Aulæa quoque aurea supra & à tergo propēdebant magnificentissimi

operis

operis. Licet prandium prælautum omnibusque cupedijs ciborum instructissimũ abundantissime quinquaginta scilicet sic præberetur, vt dena semper edulia apponerentur, inter ea tamen multa ad oculos tantum cum admiratione oblectandos comparata erant. Licebat enim videre species castellorũ, arborum, leonum, aquilarum, vnde Romani Imperij regnorũq; Hispaniæ vexilla dependebant, mensis singulis singuli abaci ordinatim dispositi, primis primi quoq; ministri fuêre.

Marchio Casimirus structor siue prægustator Regiæ Maiest. fuit. Regem sedentem in aurea sella circumstabant dexteriore latere, D. Marchio Arescotanus, & Episcopus Leodiensis, sinistro latere, Comes de Zollern sceptriger, pluresq; alij Principes & Comites Germaniæ atq; Hispaniæ. A sinistro erat abacus regius, ornatus spectabilissimis vasis veteris cælaturæ, omnis vsus duo præsertim vnicornia, admirandæ prodigiosæq; magnitudinis. Vas itidẽ aureum ingentis capacitatis, Regiæ Maiest. dono à Rege Anglorum gratulandi caussa missum. Latere dextro, duobus passibus infra Regem, primæ mensæ assedit Archiepiscopus Coloniensis. Qui secus contenderũt, ob Annotationes imperiorũ scilicet, quod primus discubitus Regi Bohemiæ deberetur, illi Auream Bullã, normam ceremoniarũ, non viderunt, quæ his rebus statum modũ præfinit, morisque Imperij nõ satis gnari, coecutiunt. Et tametsi secũdo loco mẽsa Regi Bohemiæ stratu præparataque fuerit, vacua tamen edulio mansit. Tertia mensa pro Duce Saxoniæ, ob eius absentiam itidem

vacua. In quarta prandium sumsere Episcopi, Vormatiensis, Ratisponensis, Dux Otho Henricus Bauariæ. Quinta ad tempus fuit vacua: postea occupata à Regijs Consiliarijs. Sextæ assidebat magistratus Aquisgranensis. Norimbergenses Legati, qui Imperialia ornamenta aduexerant, ad septimam mensam collocati fuerunt. Reliquæ duæ mensæ conuiuiarum vacuæ mansere.

Latere sinistro prope columnam, prima mensa Moguntini Archipræsulis. Secunda, Comitis Palatini. Marchionis Brandenburgici. Tertia, sed esculentorum vacua, ob eius absentiam. Quarto loco Duces Brunsuicenses & Iuliacensis accubuerunt. Quintam occuparunt missi à ciuitate Coloniensi.

E regione Regis directe posita fuit mensa Treuirensis Archiepiscopi, paullum infra mensas Coloniensis atque Moguntini Archiepiscoporum. Conuiuium Regium opiparum lautissimumque quatuor fere horis miro & quasi regali cum silentio agebatur. Expleto prandio, gratijs à Treuirensi dictis, omnia tubis tympanispue personabant, strictoque D. Caroli Magni gladio, iterum Regia Maiestas equites aliquot creauit.

Omnibus absolutis, Rex Imperialibus ornamentis indutus cum Electoribus suo quoque habitu peculiari vestitis, ingentiq; Principũ frequentia atq; comitatu, præcedẽtibus æneatoribus hospitium intrauit: Regeque deducto, Principes ad sua quisque diuersoria contenderunt. Archiepiscopus Moguntinus statim REGI sigilla cum argenteo baculo, insuper candidum

eximi-

eximiumque equum dono misit: quæ omnia mox à Cęsare remissa sunt, Rege subiungente, se fidem Moguntini adeo exploratam perspectamque habere, vt sigilla Regia nulli totius quam ipsi credi posse existimet: Regem insuper futurum ipsi Dominum clementissimum, Episcopatumque Moguntinum potenter atq; efficaciter defensurum. Moguntinus fidei quidem suæ commissa sigilla retinuit, argenteum autem baculum equumque D. Nicolao Zieglero, homini solerti, Vicecancellario pro honorario liberaliter dedit.

Descriptio coronationis Caroli V. Bononiæ celebrata, &c.

HIs porro addere lubet aliud eiusmodi solemnitatis exemplum, quod in eiusdem Imperatoris Caroli V. corronatione apud Bononiam celeberrimam Flaminiæ orbem, præsente Clemente VII. Rom. Pontif magnifico apparatu agitatum fuit, & à Cornelio Agrippa eleganter admodum litteris proditum.

Magnificentissima pompa, inclinante se iam die, reuersus ad palatium Imperator, desiliens equo, primum eos qui signa & vexilla præferebant tum vmbraculum gestauerunt, & alios plerosque cum nobibiles tum ciues & Scholasticos equestris ordinis auratos milites creauit. Deinde basilicam amplissimam aulam, auratis laquearijs & Babylonicis peripetasmatibus suspensam, tape-

tisque instratam, Principibus comitantibus ascendit. Cernebantur ibi appensi laquearibus aureis argentei polymixi pensiliaque candelabra, quæ luminosis cereis redolentibusque lychnis referta, lumina late profundebant. Conspiciebatur ibi etiam amplissimus abacus, varij generis aureis escarijs & poculis puta lancibus & lebetib⁹, œnophoris, amphoris, phialis, scyphis, cyathis, pateris, tragematarijs miro artificio cęlatis gemmatisque calicibus, & id genus epitrapexis confertus.

Ad caput autem Basilicæ sub aureo conopæo Imperatoris mensa sita erat, & iuxta non longe altera mensa, qua Sabaudiæ Dux ceterique Principes qui coronationis insignia portarunt, recubituri essent. Erant etiam ceteris Principibus ac Prælatis suspensa peristromatis & instrata aulęis suisque abacis & mensis magnifice apparata cœnacula. Iam hora aderat conuiuij, & instructis mensis accumbebat summo throno Imperator, ac deinde per ordinem ceteri Principes ad suas mensas accumbunt. Dantur aquæ manibus, & solenni oratione mensæ benedicitur. Tunc primores Satrapæ, præeuntibus cum Scipionibus suis architriclinis, argenteis canistris panem, & auratis patinis naria, tuceta, leucophaga, fritellas, tortas, & quidquid præclarum ars Apitia excogitare potuit, infertur.

Deinde secundis mẽsis, grandioribus lancibus exquisitissimas per ordinem epulas copiose apponunt, assa, elixa iusculenta, frixa, pastilia, promulsidaria, pultana &c. aliaque lautissimorum

odulio-

oduliorum genera, sapidissimis succorum multi iugis codimentis suffusa, &c.

Pro tertijs mensis quæ cœnam clauderent, variegata coquinarijs artificijs multarum figurarum tragemata bellariaque ministrabantur: nec deerant toto conuiuio varij generis generosissima vina, stabantque præsto pincernæ pocula singulis pro lubitu ingerentes, propinatoresque ad omnes epulas & pocula prægustabant. Illud quoque magnificæ liberalitatis spectaculum multis admirationi fuit, quod post singulas dapes leuatæ mappæ & mantilia, vnà cum aureis argenteisque patinis ex lancibus, cumque cibarijs è fenestris in forum è præda plebi proijciebantur: structoribus interea alia supra alia imponentibus. Cumq; iam absoluta esset cœna, dilutis pro more odoratissima aqua manibus, remotis mensis, iterum solemnibus precibus redditæ sunt Deo gratiæ. Tunc Imperator accepto in manus gladio sacro, plurimos rursus quum nobiles tum consulares viros, ad equestris ordinis dignitatem prouexit. Magna denique noctis parte transacta, Principes singuli, consalutato Imperatore, ad diuersoria sua concesserunt, populo Bononiensi adhuc pluribus floruletis diebus ignitisque noctibus, festiuitatis celebritatem iugiter continuante, &c.

(:)

DE ELECTIONE ROMANORVM REgis Aurea Bulla sic habet.

POSTQVAM Electores seu Nuncij ciuitatem Franckenfordi ingressi fuerint, statim sequenti die diluculo in Ecclesia Sancti Bartholomęi Apostoli, ibidem in omniū ipsorū præsentia, Missam de Sancto Spiritu faciant decantari ad finem, vt ipse Sanctus Spiritus corda ipsorum illustret & eorum sensibus lumen suæ virtutis infundat, quatenus ipsi suo suffulti præsidio hominem iustum, bonum & vtilem eligere valeant, in Regem Romanorum futurum que Cæsarem, ac pro salute populi Christiani. Peracta quoque Missa huiusmodi, Omnes illi Electores seu Nuntij accedant ad Altare, in quo Missa eadem extitit celebrata, vbi Principes Electores Ecclesiastici, coram Euangelio beati Ioannis, In principio erat verbum, quod illic ante ipsos poni debebit, manus suas pectori cum reuerentia supponant. Seculares vero Principes Electores dictum Euangelium corporaliter manibus suis tangant, qui omnes cum tota sua familia tunc ibi debebunt inermes assistere. Et Archiepiscopus Moguntinensis formam Iuramenti eis dabit & vna cum ipsis, & ipsi, vel absentium Nuntij vna cum eo Iuramentum præstabunt vulgariter in hunc modum.

Ego N. Archiepiscopus Moguntinensis. Sacri Imperij

imperij per Germaniam Archicancellarius & Princeps Elector, Iuro ad Sancta Dei Euangelia hic præsentialiter coram me posita, quod ego per fidem, qua Deo & Sacro Roman. Imperio sum astrictus, secũdum omnem discretionem & intellectum meum cum Dei adiutorio eligere volo temporale Caput populo Christiano; id est Regẽ Roma. in Cęsarem promouendum, qui ad hoc exstat idoneus, in quantum discretio & sensus mei me dirigunt, & secundum fidem prædictam, vocemq́ue meam & votum, seu Electionem præfatam dabo absque omni pacto, stipendio, precio seu promisso, vel quocunque modo talia valeant appellari, sic me Deus adiuuet, & omnes Sancti.

Præstito denique per Electores seu Nuntios, in forma & modo prædictis huiusmodi iuramento, ad electionem procedant, nec amodo de iam dicta Ciuitate Franckenford separentur, nisi prius maior pars ipsorum temporale Caput mundo elegerit, seu populo Christiano, Regem videlicet Romanorum, in Cæsarem promouendum. Quod si facere distulerint, infra triginta dies, à die præstiti iuramenti præfati continuo numerandos, extunc transactis eisdem triginta diebus amodo panem manducent, & aquam, & nullatenus Ciuitatem exeant antedictam, nisi prius per ipsos vel maiorem partem ipsorum Rector seu temporale Caput fidelium electum fuerit, vt præfertur.

Postquam autem in eodem loco, ipsi vel pars eorum maior numero elegerit, talis electio perinde

inde haberi & reputari debebit, ac si foret ob ipsis omnibus, nemine discrepante, concorditer celebrata. Sique per tempus aliquod morari abesse, & tardare contingeret aliquem de Electoribus seu Nuntijs antedictis, dum tamen veniret antequam prædicta esset electio celebrata, hunc ad electionem ipsam in eo statu admitti decernimus, in quo ipsa aduentus sui tempore consistebat.

Et quia de antiqua approbata, & laudabili consuetudine inconuulse, quod subscribitur semper extitit hactenus obseruatum. Ideoque & nos constituimus, & de Imperiali decernimus plenitudine potestatis, Quod is, qui modò præmisso in Regem Romanorum electus ferit, peracta statim electione huiusmodi, priusquā in aliquibus causis alijs, siue negotijs, virtute Sacri Imperij administret, vniuersis & singulis Principibus Electoribus Ecclesiasticis, & Secularibus, qui propinquiora Sacri Imperij membra esse noscuntur, omnia ipsorum Priuilegia, Litteras, Iura, Libertates, Concessiones, antiquas consuetudines, & etiam dignitates, & quidquid ipsi ab Imperio vsque in diem electionis suæ obtinuerunt & possiderunt, absque dilatione & contradictione confirmare & approbare debeat per suas litteras & Sigilla, ipsisq; præmissa omnia innouare, postquam Imperialibus Infulis fuerit coronatus.

Confirmationem autem huiusmodi electus ipse cuilibet Principi Electori, in specie primò suo Regali nomine faciet, & deinde sub Imperiali titulo innouabit, Et in hijs ipsos Principes

omnes

omnes in genere & quemlibet eorum in specie nullatenus impedire, Sed potius absque dolo gratiose tenebitur promouere, In casu denique quo tres Principes electores præsentes, seu absentium Nuntij, quarum ex se seu ipsorum consortio, videlicet Principum Electorem, præsentem vel absentem in Regem Romanorum elegerint vocem illius electi, si præsens affuerit, aut Nuntiorum ipsius, si eum abesse contingeret plenum vigorem habere, & eligentium augere numerum, partemque maiorem decernimus constituere, ad instar cæterorum Principum Electorum.

DE SESSIONE TREVERENSIS, *Coloniensis, & Moguntinensis Archiepiscoporum.* III.

VT inter Venerabiles Moguntinensis, Coloniensis, nec non Treuerensis Archiepiscopos, Sacri Imperij Principes Electores, omnium litium & suspectuum, quæ, & qui de prioritate, seu dignitate Sessionum suarum in Curijs Imperialibus & Regalibus suboriri valerent impposterum, perpetua in antea temporibus amputentur, Et ipsi in cordis & animorum quieta conditione manentes, & de oportunitatibus Sacri Imperij concordi fauore, & virtuosæ dilectionis studio conuenientius meditari valeant, pro consulatione populi Christiani habita

bita deliberatione, cum omnibus Principibus Electoribus, tam Ecclesiasticis, quàm secularibus, & de Imperatoriæ potestatis plenitudine, de edictali lege perpetuo valitura sancimus, Quod supradicti venerabiles Archiepiscopi, Treuirensis videlicet ex opposito lineari directione, versus Imperatoris faciem. Moguntinensis vero in suis Diœcesi & prouincia, & extra prouinciam suam in toto Archicancellariatu suo Germanico, prouincia Coloniensi duntaxat excepta, & demum Coloniensis in suis Diœcesi & prouincia, & extra prouinciam suam in tota Italia & Gallia, in dextero latere Romanorum Cæsaris, sedere possint, valeant, & debeant, in omnibus publicis actibus Imperialibus, puta Iudicijs, Collationibus feudorum, & in refectionibus Mensarum, ac etiam in Consilijs, & omnibus alijs agendis, propter quæ continget, eos pro honore seu vtilitate Imperiali tractandis, mutuo conuenire. Et hunc modum Sessionis sub omni eo ordine, sicut expressatur superius, ad prædictorum Coloniensis, Treuerensis, & Moguntinensis Archiepiscoporum successores perpetuo extendi volumus, vt nullo vnquam tempore super hijs quæuis dubietas generetur.

Defuncto 10. Februarij, stylo veteri, Imperatore Rudolpho Secundo Moguntinus Archiepiscopus, cuis id munus est ex Aureæ Bullæ præscripto, ceteros collegas Electores certiores de obitu Imperatoris fecit, & quo Francofurti ad eligendum nouum Romanorum Regem siue Imperatorem, 10. Maij præstò essent, diem eis condixit.

Eodem die Reuerendissimus Elector Moguntinus Ioannes Suicardus; itemq; Reuerendissimus & Serenissimus Elector Coloniensis Ferdinandus Bauariæ Dux: necnon Serenissimus Ioannes Comes Palatinus, Bipôtinus, Electoratus Administrator; vt & serenissimus Ioannes Georgius Saxoniæ Dux, &c. Elector, quorum vterque interregni tempore per Imperium vicariatum gesserat, Francofortum mediocri comitatu singuli ingressi sunt. Postridie eodem venerunt Reuerendissimus Lotharius Treuirensis Elector; & sub eius diei vesperam Serenissimi Ioannis Sigismundi Electoris Brandenburgici legatus Adamus Gans Baro à Podlitz &c. Triduo post tandem, nempe die Mercurij, Serenissimus Matthias Hungariæ & Bohemiæ Rex, Elector, splendido admodum & satis magno comitatu, vnà cũ Regina coniuge, eôdem venit.

Die Sabbathi *26.* Maij Senatus Francofurtensis Electoribus pro more, iuramento, de securitate præstãda sese obstrinxit; vt & ciues postea, & conducti ad vrbis custodiam milites.

Per sequentes deinde dies Electores quotidie fere conuenerunt, de futura deliberantes ele-

ctione cui dies primus in 31. Iunij præfixus fuit.

Die Martis 2. Iunij magiſtratus Francofurtenſis præconis voce edixit, vt omnes quicumque non ciues, aut in Electorum comitatu non eſſent, aut magiſtratui Francofurtenſi iuramento adſtricti non eſſent, vrbe quamprimum excederent: ac poſt meridiem portus occluſi iuſſit.

Die Mercurij 14. Iunij Anno 1612. Electio finem ſortita, tum maior campana ad ſeptimam vſque pulſata eſt. Poſt ſeptimam Electores ad Curiam adequitarunt, & eâdem ingreſſi, Electorali ſeſe habitu induerunt. Octauo, ijdem è curia egreſſi, cōſcenſis equis, templum verſus proceſſerunt. Primo quidem Electorales aliquot Conſiliarij & Nobiles aulici præceſſerunt. Hos ſequuti ſunt, equo inſidentes Electorū Moguntini & Treuirenſis Mareſcalli aulici & hæreditarij, vterque gladiū aurata vagina incluſum præferens; ac deinde ipſi iam dicti Electores. Poſt hos Colonienſis Archiepiſcopatus & Bohemici regni Mareſcalli equitarunt, quorum vterque gladium inauratum itidem prægeſtabat, ſed ille inaurata, hic rubra holoſerica vagina incluſum. Pone hos ipſi Sereniſſimi Principes Ferdinandus Colonienſis Archiepiſcopus, à dextra, & Matthias Hungariæ & Bohemiæ Rex à ſiniſtra, hic regia etiam corona inſignis. Inde Palatinatus & Saxoniæ Mareſcalli, atq; poſt hos ipſi Principes Ioannes Comes Palatinus & Ioannes Georgius, hic in medio, ille ad dextram, & ad ſiniſtrum Legatus Brandenburgicus, quorum hic poſtremus Electorali habitu non fuit indutus,

nec

nec ensiferum præcedentem habuit. Omnium electorum idem fere fuit habitus, nisi quod Ecclesiasticorum togæ è rubro ponno laneo muricetincto, sæcularium vero è serico eiusdem coloris constabant, intus pellibus hermelinis subductæ.

Hoc modo per ciuium ab vtroque latere dispositorum armatos progressi ordines, ad fores templi ex equis descenderunt: cumq; in templum vix pedem intulissent, Electorū tubicines in alto pegmate stantes, ingentem clāgorem ediderunt, rotundis tympanis veluti classicum adstrepentibus. In chorum vbi Electores peruenerunt, quisque in sedem suam se recepit: ad dextrā scilicet Moguntinus, Rex Bohemiæ, & Comes Palatinus, ad sinistram Coloniensis, Saxo, & Legatus Brandeburgicus; Treuirensis vero in medio. Sedilia Electorum nigro holoserico erant constrata, sed Bohemiæ Regis auro textili radiabat. In chorum nonnullis ex ordine Ecclesiastico, & Consiliariorum præcipuis intromissis, Pappenhemius Imperij subMarescallus ianuam occlusit: tumq; statim organa sonuerunt, & Missæ officium à suffraganeo Moguntino cœptum est: quo progrediente, Palatinus, Saxo, & Brandeburgicus Legatus è choro in conclaue aliquod interius (quod scilicet diuersæ religionis essent) sese receperunt. Finito Missæ officio, & ijsdem ad stationes suas reuersis, hymnus *Veni creator spiritus*, decātatus fuit. Mox Electores & Legatus Brādeburgicus (cui null⁹ vt ceteris, ensis prælatus fuit, ad summū altare progressi, vbi in supremo gradu cōuerso ad præsentes vultu, cōstituerūt, Moguntinus

tinus caussam huius conuentus explicuit: deinde Treuirensi præeunte verbis, iuramentum ex Aureæ Bullæ præscripto præstitit; mox ceteri Electores præeunte Moguntino, idem præstiterunt. A Moguntino quoque duo Notarij sunt accersiti, & iussi vt præsentem Actum solemni scriptura (Instrumenta vocant) consignarent: qui facturos se id promiserunt, accitis in testes præsentibus spectatoribus Nobilibus & Consiliarijs.

Iuramento præstito, Electores in sua se receperunt sedilia, dum interim Antiphona *Veni sancte Spiritus*, vnà cùm alijs Collectis decantatur: quibus finitis in Electionis Conclaue ingressi sunt. Dum hæc fiunt, pro Comite Palatino iuniore Electore in Chori pegmate sedile auro textili instratum & paratum fuit; vt & in alio pro Bohemiæ Regina, vnde quæ in Choro fiebant, commode spectari poterant.

Postquam fere per vnius horæ spacium Electores in conclaui fuerunt, duabus interim vicibus accersitis præcipuis ab vnoquoque ipsorum Consiliarijs: tandem hoc ordine egressi sunt. Præibat Moguntinus, sequebantur Coloniensis & Treuirensis, medium ducentes Matthiam electum Regem: quibus tergum claudebant Palatinus, Saxo, & Legatus Brandenburgicus. Mox tubicines & tympanotribæ mirabili clangore & strepitu omnia impleuerunt, atque omnes campanæ lætum sonuerunt, tormenta vero, vndique displosa horrendum intonuerunt.

Rege ad summum altare perducto, Cantica aliquot, & inprimis Ambrosianum illud

Te

Te Deum laudamus, mirifico Organorum, variorum instrumentorum tam musicorum quam militarium concentu decantatum fuit: quo finito, altera chori ianua rursus aperta, & nouus Rex per eam in amplum pegma ante chorum exstructum, ab Electoribus deductus est, & in sellam aureo panno circumamictam, ceteris paullo altiorem collocatus, populoque ostensus est, sedentibus ad dextram Moguntino & Palatino; ad sinistram, Coloniensi, Saxone, & Legato Brandeburgico, Treuirensi vero in medio sine ante Regis conspectum. Cessante tubarum clangore & tympanorũ strepitu, Georgius Fridericus Greiffenclauius Moguntinæ & Vormatiensis ecclesiarũ Præpositus, ad præsentes & spectatores breui habita oratione, Matthiam Hungariæ & Bohemiæ Regem, in Rudolphi 2. demortui Imperatoris locum ab Electoribus in Romanorum Regem & futurum Imperatorem electum esse declarauit, omnibus & singulis eundem pro tali habere, obseruare & honorare iussis. Oratiunculam hanc iterum tubarum clangor & tympanorum strepitus excepit. Deinde nouus Rex & Electores è pregmate rursus hoc ordine descenderunt; præibat Treuirensis, sequebantur Palatinus ad dextram orbiculum aureum, Saxo intermedius gladium nudum, ad sinistram Brandeburgicus Legatus sceptrum gestans: hos proxime Electus Rex, inter Moguntinum ad dextram, & Coloniensem ad sinistram intermedius: hocque ordine è templo egressi, Electores, Principes & alij nouum Romanorum Regem ad hospitium ipsius siue palatium deduxerant.

Peracta Electione, & sequentibus aliquot

diebus per lætitiam & publicas festiuitates traductis, inaugurationi siue coronationi dictus est dies 24. Iunij, qui Dominicus erat. Primum igitur Norimbergenses & Aquisgranenses, in quorum ciuitatibus Regalia insignia, quibus noui Imperatores inaugurari solent, asseruantur, de electione certiores facti sunt, eum in finem vti illa ad dictum diem eò adferrent: interim vero res ad talem actum necessariæ præparatæ fuerũt. Ac primum ante Curiam ampla admodum coquina ex asseribus, integro assando boui, exstructa, deinde ab eadem Curia ad templum vsq; via tignis & asseribus constrata; fons etiam ad instar muscosæ & viridis rupis miro artificio paratus fuit, in quo biceps aquila inauratâ coronâ redimita, & globo inaurato expansis alis insistebat, binis ab vtroque latere leonibus astantibus. Similiter Curiæ cœnaculum futuro Regio epulo magna diligentia præparatum, mensæque ex ordine collocatæ sunt. Primum Regia, in loco editiori; inde paullo inferius, Electorum mensæ, ad dextram scilicet regiæ, Moguntini, Regis Bohemiæ & Comitis Palatini; ad sinistram Coloniensis, Saxonis, & Brandenburgici; in medio autem, ex aduerso regiæ, Treuirensis, singulæ cum suis abacis. Superius cœnaculi pauimentum aureis ac sericis pannis obductum, inferius vero rubro panno instratum erat: in angulo etiam pegma rubro panno exstructum erat, ad Musicorũ vsum.

Die vigesimo quarto Iunij, qui inaugurationi destinatus erat, portæ ciuitatis occlusæ manserunt, ciues vero armati per vrbem dispositi sunt,

sunt, inprimis vero in platea quę à Curia ad templum ducit.

Primi ergo Coloniensis & Treuirensis Archiepiscopi Electorali habitu templum ingressi sunt: quos mox Moguntinus nigra toga ad talos vsque demissa indutus sequutus est, & ij à Norimbergensium & Aquisgranensium delegatis, Imperij insignia acceperunt. Quo peracto, Coloniensis & Treuirensis deposito sæculari habitu Pontificalia induerunt. Mox Moguntinus Pontificalibus splendidissimis amictus, processit, duobus ministrantibus comitatus. Moguntinus coronam, ministrantium alter orbiculum seu pomum Imperij, Treuirensis ensem, & Coloniensis sceptrum aræ imposuerunt, & ad coronationem sese accinxerunt. Præter consuetum vero illum ensem, etiam alius Persico acinaci forma non multum absimilis, vagina inclusus, eidem altari fuit impositus. Interea dum Regis siue Imperatoris aduentus exspectatur, Moguntinus & alij Ecclesiastici ordinis in sellis suis consederunt: seculares vero Electores ac Principes ad Regium palatium sese contulerunt, nouumque Regem deduxerunt hoc ordine. Primo satellites aliquot Saxoniæ Electoris, post hoc Dominus de Pappenheim hæreditarius Imperij Marescallus, baculum manu gestans, inde Marescallus aulicus cum ministris suis, post hos Consiliarij Electorũ & Nobiles aulici, tum Francofurtensis ciuitatis & aliarum deputati, minus tamen stricte, ob pluuias quæ inciderant, seruato ordine. Pedites itidem incesserunt multi Comites & Barones: quos sequuti sũt Principes aliquàmulti, viginti vt putatur, equis insidentes. Inde tres Heraldi seu

Fetiales, albis equis vecti, oblongum baculum singuli ferentes, vnus Hungariæ, alter Bohemię, tertius aliarum regionum insignibus conspicuus. Pene hos Heroldus Imperialis solus, vestitu Aquilam Imperij insigne ostentans, candido itē equo vectus, & baculum manibus gestans. Tandem ipsi Electores sequuti sunt, Electorali habitu amicti. Ac primum Comes Palatinus orbem Imperij, ad dextram; Legatus Brandenburgicus ad sinistram, sceptrum ferens: post hos solus equitans Saxoniæ Elector, nudum gestans ensem: ac tandem ipsa Regia Maiestas, sub vmbella, quā sex Francofurtenses Senatores gestabant. Antequam vero Rex ad templum ire cœpit, iam Regina cum gynæceo eò venerat, in editiorem quendam locum siue pegma recepta, vnde cæremonias omnes commodissime spectare poterat.

Regi templum ingredienti, tres Electores Ecclesiastici, inter quos Moguntinus tāquam Consecrator, Pontificaliter indutus erat, vnà cū ministrantibus obuiam ad fores vsque processerūt, duobus suffraganeis vno librum Euangelij, altero thuribulum præferentibus. Ibi Moguntinus oratione super Rege habita, eundem in chorum deduxit, sæcularibus insignia Imperij præferentibus, & à tergo Coloniēsi & Treuir. sequētibus. Interea Antiph. *Ecce mitto Angelum meū* decantabatur; sæculares vero Regem ad aram stiterunt, tum mox insignia Imperij substitutis tradidē. e. Sessionum hic fuit ordo. Ante ipsam aram scabellum ad preces ibi faciendas, non longe inde sella regia, vtraque panno ex auro textili instrata, collocata fuerat. Pone regiam sedem, duo alia sedilia rubro holoserico instrata conspiciebantur,

bantur, vnum ad dextram pro Treuirensi, alterū ad sinistram pro Coloniensi Archiepiscopis. Infra Treuirensem Occidentem versus sæculares Electores, ex opposito vero Coloniensis sedis, exterorum Legati consederunt. Decantata Antiphona, Rex ad aram à suffraganeis fuit deductus, ibique à Moguntino fusis precibus, in Regio solio rursum collocatus. Post hæc Moguntinus ad peragendum Missæ sacrificium sese accinxit: cum vero ad Euangelij lectionem peruentum fuisset, Rex Electoralem habitum quem hactenus gestauerat, deposuit. Eo dein ad altare deducto, omnibusq; in genua prouolutis, Litania cani cœpta est: in quacum ad illa verba peruentum esset, vt nos exaudire digneris, Consecrator subiecit, vt hunc famulum tuum Matthiam in regem eligere digneris. Cui chorus respondit: Te rogamus, &c. Tum Consecrator rursus: Vt eum benedicere, sublimare & consecrare digneris, &c. Ac tandem: Vt eum ad Regni & Imperij fastigium perducere digneris, &c. sicque deinceps Litania à sacellanis absoluta fuit. His peractis, Consecratam infulam impositamque capiti, & pedum Episcopale manu gestans, Latinis verbis Regem interrogauit, An vniuersalem Christianam fidem conseruare, Catholicam Ecclesiam defendere, Iustitiam administrare, Imperium augere, & viduis atque orphanis contra vim præsidio esse, & Pontifici Maximo obedientiam præstare vellet? Annuente ad singula Rege, Moguntinus ad aram propius adductum, certis verbis concepto iuramento adigit & ad plenam eorum omnium quæ promiserat obseruationem obstringit. Inde ad præsentes Electores, Principes, Comites

Barones ac totam circumstantium coronam conuersus, rogauit, An sese Regiæ Maiestati subijcere, imperium eius confirmare, eiusque mandatis obedire vellent? Omnibus magna voce acclamantibus, Fiat, Fiat, Fiat, Rex ad scabellum suum oratorium in genua procidit; quem Moguntinus primum certis quibusdam precationibus consecrauit, deinde nudatas corporis partes oleo inũxit, primum verticem in crucis formam, deinde inter humeros, ac demum in dextro brachio, inter manum & cubitum, additis ad singulas vnctiones his verbis: Vngo te in Regem de oleo sanctificato, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Interim dum idem manus quoque Regis inungit, Musici suauissimum melos incinuerunt. Post hæc Rex à suffraganeis & Assistentibus per chorum in adytum interius deductus, & absterso oleo, allatis Norimberga veteribus illis paramentis, à clericali habitu non multum recedentibus indutus, & in Regium solium quod interim propius altari admotum fuerat, rursus collocatus, atque rursus alijs precibus à Moguntino consecratus fuit. Hac finita benedictione, Treuirensis & Coloniensis ensem acinaci non valde absimilem, quem Caroli Magni fuisse aiunt, de altari sumserunt, & Regi nudũ in manus tradidere, præeunte verbis Moguntino: Accipe gladium per manus Episcoporũ &c. quem in vaginam reconditũ seculares adstantes Regi ad latus accinxerunt. Postea Consecrator annulum itidem de altari sumtum, digito Regis inseruit, mox regium sceptrum & pomum Imperij, certis conceptis verbis, in manus tradidit, pomum scilicet in sinistram, & sceptrum in dextram,

pomum.

ram, his verbis, Accipe virgam æquitatis, &c. Tandem Moguntinus, Treuirensis & Coloniensis coronam itidem de altari sumtam, Regis capiti imposuerunt, Moguntino verbis præeunte: Accipe coronam Regni, &c. Rex è solio consurgens pomū Palatino, sceptrum vero Legato Brādenburgico reddidit. Ad aram deniq; à Treuirēsi & Coloniensi reductus Rex, iuramēto sese obstrinxit, Boni Imperatoris officio in omnibus sese perfuncturum.

Finito hoc Coronationis actu, multiplex cōcentus tam vocū quam instrumentorum auditus fuit. Inde Rex oblatione prius facta, S. Eucharistiæ cōmunionē sub vna specie à Moguntino recepit: post hæc à Treuirensi & Coloniensi in pegma excelsum, magnifice exornatum deducitur, & in soliū ibi paratū collocatur, dū hymnus ille *Te Deum laudamus &c.* Musico concentu absoluitur. Ibi Moguntinus tam suo quā Electorū reliquorū nomine Regi gratulatus, & omnia fausta precat⁹ est, ac se ac toti⁹ Imperij res ei cōmēdauit

His peractis, Moguntinus cum Assistentibus rursus ad altare accessit, Rex vero in solio sedēs permansit, ac Comites aliquot & Barones, Caroli Magni gladio leuiter strictis humeris, Equites creauit; gladio deinde Saxoniæ Electori reddito.

Toto deniq; sacro peracto, Moguntinus & Ecclesiastici Electores, in sacrario depositis sacris vestibus & ornamentis, Electorali habitu sese induerunt: ac rursus ad aram, cui Rex ac cæteri Electores adstabāt, egressi, illis sese adiūxerunt. Tum duo Aquisgranēsis Ecclesiæ Capitulares, vterq; librū manibus ferētes, ad Regē accesserūt,

& humi-

& humilima facta reuerētia, nescio quid ei prę-legerunt: quos Rex librum osculatus, & in Canonicorum illorum collegium receptus, dimisit.

Finitis omnibus in templo cæremonijs, fores templi apertæ sunt: interim vero dum ista in tēplo fierent, pons ille siue podium ligneum, per quod Regi eundum erat, panno rubro constratū erat. Hoc ergo ordine pompa hæc Regia processit. Præcedebat Regis & Electorum familia aulica, Nobiles & Consiliarij, inde tubicinum aliquot, alternatim canentium ordines; dein multi Barones, Comites & Principes: hos sequebantur regij Heroldi siue Feciales: hos excipiebant Electores: primo Treuirensis solitarius, post hunc Palatinus & Legatus Brandenburgicus, ille pomum, hic sceptrum gestans; hos sequebatur Saxo solitarius, nudum gladium præferens: ac tandem Rex ipse corona redimitus, ac ceteris ornamentis quæ Norimberga & Aquisgrano allata fuerāt, indutus, sub vmbella splendidissima, quam Senatores aliquot Francofurtenses gestabant: tergum Regis claudebant Moguntinus & Coloniēsis, tum Ecclesiastici & sæcularis ordinis multi proceres & magnates, aliæque personæ magno numero. Agmē clauserunt equites aliquot sclopetarij, quos prçcessere vnus & alter qui auream & argenteam monetam in vulgus spargebant. Quamprimum processio prçterierat, pannus ille substratus à vulgo direptus, discissus, laceratus & ablatus fuit; tanta vtrobique irruentis multitudinis contentione, vt quidam conculcati, vitam amiserint, alij membris fractis, ægre mutili domum sint reportati.

Dum

Dum sacræ in templo cærimoniæ peraguntur in Curia Regium epulum magno splendore apparabatur. Ferculis in mensas illatis, quum Rex mensæ iam assidere vellet, Saxoniæ Elector satellitibus stipatus, & Electorali habitu equo insidens, in ingentem auenæ cumulum ante Curiam effusum, equum adegit, & impleto inde argenteo modio, ac tandem Pappenheimēsi Marescallo tradito, in Curiam rediji; nec mora, vix digresso Electore auenæ ille cumulus vno veluti momento ab irruente multitudine, inspectantibus è Curia Rege & Electoribus, direptus & asportatus, & magnam partē per plateas dispersus fuit. Post Saxonem Brandenburgicus Legatus itidem è Curia progressus, argenteum pollubrū, quod mensæ prope templum impositum fuerat, in Curiam ad Regis mensam apportauit. A dextremum Palatinus equo itidem è Curia in forum prouectus, fercula aliquot argenteis patinis imposita, in Curiam retulit. Ibi vidisses rerum miram faciem. Dici non potest quanto numero & contentione vulgus ad coquinam accurrēs, non bouem tantum, qui omnis generis animantibus, ac piscibus etiam suffartus & refertus, integer ligneo veru miræ magnitudinis, duabus vtrimque rotis circumacto assatus fuerat, sed ipsam coquinam etiam, & quidquid ibi repertum, diripuerit, lacerarit, atque asportarit. Interim cōcinentium tubarum clangore prandij signum datum fuit: ac Rex, perfungentibus suo munere Electoribus, consedit, deinde ceteri Electores, Principes, ac Status Imperij & delegati. Conuiuij huius siue regalis epuli splendorem ac magnificentiam nemo facile descri pleri, immo ne credi-

crediderit quidem nisi qui præsens spectauit.

Postquam Rex & Electores discubuerunt, è fonte ante Curiam, vti diximus, erecto, vinum duplex, album & rubrum, è bicipitis aquilæ rostris & leonum rictibus profundi cœpit. Hic quoque non minus mira rerum erat facies. Cernere erat vnum pileo, alium cantharo, situla, & quocumque vase obuio excipientes, ac non incruenta etiam contentione de præda passim cõcertantes. Quid multa? in ipsum fontem impetu facta petulans multitudo breui tam pulchrum & affabre factum opus confregit, & vel minima etiam fragmenta asportauit: sicq; seipsos & alios vino, quod multum adhuc reliquum erat, defraudarunt.

Ad quintã vsq; horã perducto regali epulo, tandem sublatis mẽsis secundis, Regia Maiestas, comitantibus Electoribus & Principibus, palatium suum repetijt; ac similiter Electores ac Principes ad sua quisque hospitia discesserunt.

Die Martis 25. Iunij Regia coniux itidem in Romanorũ Reginam inaugurata est, verum cæremonijs minus operosis. Mane eius diei campana maiori dato signo, Moguntinus primum, deinde Treuirensis & Coloniensis in templum sese contulerunt, & exuto Electorali habitu, Pontificalibus sese induerunt. Inde pomum, sceptrum & corona altari fuere imposita: dum interim Electores sæculares, Principes ac status Imperij ad palatium regium conueniunt, Reginam officij & honoris caussa ad tẽplũ cõmitaturi ac deducturi. Processio hoc ordine fuit instituta. Primum agmen ducebant Consiliarij & Nobiles aulici alijque Officiarij, vnà cum multis Baronibus

& Comi-

& Comitibus;inde Principes equitabant ; post hos quatuor Heroldi;tam Electores sæculares, nempe Palatinus pomum, & Legatus Brandenburgicus sceptrum ferens. Pone hos pedes incedebat Marescallus Pappenheimensis,vacuam vaginam manu ferens, & post eum Saxoniæ Elector habitu Electorali indutus,nudum ensem gestans. Sequebatur Rex siue Imperator,corona redimitus,& Cæsareis vestimentis conspicuus. Inde Regina sola essedo vecta , comitante toto gynęceo,viginti circiter essedis vecto.

Vbi in Chorum templi peruentum fuit , Rex pomum sinistra,& sceptrum dextra tenens, Cæsareo habitu & corona redimitus ad aram accessit,& in genua prouolutus,à Moguntino vt coniux sua in Romanorum Reginam coronaretur, petijt. Deductam ad altare à Treuirensi & Coloniensi Moguntinus,factis prius precibus , rogauit, an in Reginam Romanorum coronari vellet? Annuentem suffraganei in adytum interius deduxerunt,mox vero aurea veste longo syrmate conspicua circumamictam, reduxerunt. Tum Moguntinus coronam ei imposuit,& pomum & sceptrum in manus tradidit. Sic illa dicta ferens insignia ad solium rediјt: quæ tamen Treuirensis & Coloniensis altari rursus imposuerunt.

Peracto sacro, corona Reginæ itidem fuit imposita:sicque illa è templo cum Rege, Electoribus & Principibus egressa,currum rursus conscendit,& ad Curiam vecta fuit, vbi Regium Epulum non minus quam alterum illud magnifice apparatum fuit & celebratum.

In

In foro præterea equario stadium seu curriculum paratum fuit, in quo Comites, Principes, & Electores hastiludia instituerunt, ac toto coronationis tempore decurrerunt. Die Mercurij qui fuit 27 Iunij, magnificum & frequens in primis eiusmodi habitum fuit certamen, cui Rex, cum omnibus fere Electoribus & Principibus ipse interfuit, amplis & opulentis victori propositis præmijs: quorum præcipuum vnus è iunioribus Ducibus Virtembergicis reportasse dicitur. Eiusdem diei nocte regiæ choreæ in Curia celebratę (quibus itidem Rex ipse cum Regina, ac multis Principibus ac Comitibus vtriusq; sexus interfuerunt) & vsq; ad crepusculum fere matutinum continuatæ sunt. Sabbatho 20. Iunij, remittente aliquantum pluuia, ignes artificiosi circa nonam vespertinam, supra Mœnum in ædificio quodam eum in vsum exstructo, parati, ac censi sunt, magna cum spectantium voluptate Deinde totam per vrbem tormenta in vallis & turribus disposita, explosa sunt, quorum fragor longe lateque fuit exauditus.

Atque hæc præcipua fere sunt quæ in hoc inaugurationis festo contigerunt.

Deus Optimus Maximus, Rex regum & Dominus dominantium, Cæsaream Maiestatem, ad nominis sui gloriam, Romani Imperij augmentum, ac multorum hominum salutem, integris corporis & animi viribus in multos annos longæuam conseruet, & eidem felicissimas contra hostes suos victorias largiatur!